

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 15.

Fredagen den 13 december.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande december.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter andra särskilda utskottets utlåtande nr 4.

§ 3.

Vidare föredrogs andra särskilda utskottets memorial, nr 5, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 17 om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar, dels ock tre i anledning därav väckta motioner.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 4.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda andra särskilda utskottets utlåtanden nr 6, 8, 9 och 10.

§ 5.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 7,13 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 14 december.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Upplästes ett till kammaren inkommet sjukbetyg, så lydande:

Att ledamoten av Riksdagens andra kammare, herr Artur Gustafsson, Kasenberg, sedan den 8:de dennes lidit av svimningsanfall och på grund därav under en tid av en å två veckor är förhindrad att delta i riksdagens förhandlingar, intygas på heder och samvete.

Åmål den 11 december 1918.

Johan Broman,
provinsialläkare.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att han på grund av kammarens beslut den 25 sistlidna november avsänt följande, till fransk text översatta telegram till Bryssel:

Presidenten i Deputeradekammaren, Bryssel.

Då det belgiska folkets representation nu åter kunnat upptaga sina arbeten i sin huvudstad, vill Svenska riksdagens andra kammare förena sina lyckönskningar med dem, som från hela världen strömma Edert folk till mötes. Vi se i Eder återvunna fria självständighet en seger för rätten av största internationella innebörd, och vi önska Edert så hårt prövade folk att i tryggt fredligt arbete, i hägnet av en allt mera utvecklad internationell rättsordning, snart kunna återuppygga Edert land.

För Svenska riksdagens andra kammare

Lindqvist,
president.

samt att härå ingått ett på franska språket avfattat svar, i svensk översättning så lydande:

Talmannen för den svenska riksdagens andra kammare.

Den belgiska kammaren har fått del av Edert så vänliga lyckönskningstelegram i anledning av Belgiens befrielse. Kammaren upp-

drager åt mig att till Eder framföra dess tack härför med uttrycket för dess stora sympati för Sveriges folk och parlament.

Presidenten för representanternas kammare i Belgien.

Poulet.

§ 3.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen, som yttrade: Jag tillåter mig erinra kammarens ledamöter om att Amerikas president Wilson i dag inträffar i Frankrikes huvudstad. Med anledning härav hemställer jag, att kammaren måtte besluta att uppdraga åt sin talman att avläta ett telegram till presidenten och uttala kammarens förhoppningar om att han må lyckas i sin uppgift att åstadkomma en på rättens grund vilande varaktig fred.

Denna hemställan bifölls.

§ 4.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensam votering komme att anställas tisdagen den 17 innevarande december angående det i andra särskilda utskottets memorial nr 5 omförmälda ärendet.

§ 5.

Till avgörande förelåg nu andra särskilda utskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 28 med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Ang. tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 28, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Häri genom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med tillkännagivande att det i förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, för sin del antaga följande förslag till

Lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 april 1919.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Hage*, som föreslagit visst tillägg till utskottets motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet *Nils on*: Herr talman, mina herrar. Till en början har jag att konstatera, att utskottet ställt sig välvilligt till den tanke, som uppbär den kungl. propositionen, ehuru utskottet icke fullständigt har kunnat godtaga de förslag, som Kungl. Maj:t förelagt riksdagen. Utskottet vill icke vara med om en permanent lagstiftning utan vill giva lagen en provisorisk karaktär med giltighet till och med den 30 april nästkommande år. Det torde vara klart, att jag på denna punkt icke avser att åvägabringa någon ändring i det beslut, vartill utskottet har kommit. Jag har likväl ansett mig böra vidröra denna punkt. därför att det är min oavvisliga mening, att så länge vi hava en värnpliktslag att efterleva, kommer behovet av den föreslagna lagbestämelsen att göra sig gällande. Här mau icke haft det klart för sig förut, så har ju den pandemi, som härjat i vårt land under det senaste halvåret, till fullo ådagalagt behovet av densamma. Jag nödgas därför bereda kammaren på att till nästa riksdag få ett förnyat förslag i ärendet och det icke som ett provisorium utan som en permanent bestämelse.

Av utskottets motivering framgår, att det förnämligast varit två skäl, varpå utskottet har grundat sin ståndpunkt att icke vilja hava lagen permanent. Jag nödgas i all korthet något belysa de

två skälen. Det synes för det första vara de i förslaget förekommande orden »eller andra utomordentliga förhållanden», som gjort utskottet betänksamt. I anledning därav vill jag betona, att en snäv begränsning av uppskovsanledningen, exempelvis till allenast utbruten farsot, icke syntes mig tillfredsställande. Prövningen av anledningen ligger ju alltid i Kungl. Maj:ts hand, och denna prövning kommer ju alltid att ske under konstitutionellt ansvar. Detta ansvar kan också med ett parlamentariskt styrelsesätt utkrävas och lär utkrävas av representationen, om den finner, att Kungl. Maj:t icke i överensstämmelse med lagens innebörd till folkets väl utnyttjat lagen. Således synes det mig, att redan av denna anledning borde utskottets förhågor icke hava någon grund för sig.

Ang. tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen.
(Forts.)

Vidare känner utskottet sig osäkert, huruvida lagändringen icke påkallar andra ändringar i värnpliktslagen. Utskottet har emellertid icke ens kunnat antyda, vilka dessa ändringar skulle vara, och det är icke heller underligt, ty ingen inom Jantförsvarsdepartementet — och där har man en viss kännedom om denna lag — har kunnat leta upp några sådana erforderliga ändringar. Vad utskottet till stöd för sin mening anfört av mitt yttrande till statsrådsprotokollet saknar enligt min uppfattning i detta sammanhang varje berättigande. Mitt anförande syftar alldeles klart på det förhållandet, att ett längre uppskov med första tjänstgöringen in på ett följande år kommer att föra med sig behovet av en större eller mindre avkortning av första tjänstgöringen. Härom föreligger emellertid alltid möjlighet att för riksdagen framlägga förslag, då det ju är så, att riksdagen grundlagsenligt skall sammanträda den 10 januari årligen.

Jag har ansett mig redan nu böra avgiva denna förklaring och göra detta uttalande.

Hans excellens herr statsministern E d é n: Herr talman, mina herrar! Redan när denna kammare remitterade till utskottet den proposition, som nu föreligger till avgörande, förekom en debatt, som gick vida utöver den begränsade fråga om en detaljändring i värnpliktslagen, vilken i propositionen föreslagits. Från olika håll gjordes då uttalanden och framställdes önskemål dels om vissa omedelbara lättnader i de nuvarande försvarsbördorna, dels också om en fullständig och genomgripande revision av hela det svenska försvarsväsendet. Likhande uttalanden ha även förekommit vid opinionsyttringar på flera håll inom landet. Med anledning härav anhåller jag att få meddela, att regeringen givetvis för sin del haft de viktiga frågor, som sålunda blivit framförda, under allvarligt övervägande och angiva de resultat, vartill vi för närvarande kommit.

När den nuvarande regeringen bildades, hade jag tillfälle att å dess vägnar giva uttryck åt vår allmänna syn på Sveriges försvarsfråga såväl under dåvarande förhållanden som med tanke på den tidpunkt, vilken nu synes stå för dörren genom världskrigets väntade avslutning. Jag yttrade då i mitt anförande till statsrådsprotokollet, att vi varmt anslöto oss till de strävanden som allt star-

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
plikslagen.

(Forts.)

kare framträtt att efter detta föröjande krig skapa en internationell rättsordning, ägnad att trygga freden och möjliggöra rustningsbördornas avveckling. Jag framhöll vidare, att det uppenbarligen icke var möjligt att, så länge kriget pågick, upptaga spörsmål om begränsning och anpassning av vårt lands försvarsanstalter efter folkets bärkraft och den fredliga kulturens behov. Men jag betonade också till sist vår övertygelse, att dessa spörsmål, när kriget en gång slutar, måste komma till ingående prövning med tagen hänsyn till då rådande förhållanden i världen.

Av denna förklaring framgår, att regeringen från början varit på det klara med, att våra nuvarande försvarsanstalter *icke* äro anpassade efter folkets bärkraft och den fredliga kulturens behov. Detta gäller såväl de ekonomiska bördorna som de personliga — bådadera äro efter vår mening enligt nu gällande organisation avgjort överstigande våra krafter, de ekonomiska med hänsyn till trängande krav från andra viktiga statsändamål, och de personliga med hänsyn till behovet av arbetskraft för det produktiva, fredliga samhällsarbetet. Vad som hänt under världskriget, ej minst under den senaset tiden, har yttermera styrkt oss i denna uppfattning och därjämte åskådliggjort andra mycket betänkliga verkningar av den nu gällande organisationen. De ursprungliga kostnadsberäkningarna för denna organisation ha på flera punkter visat sig icke hålla streck, penningvärdets fall har våldsamt stegrat alla anslagsposter för avlöning, förplägnad, materiel av olika slag, övningar m. m., och i närvarande stund har stegringen blivit sådan, att redan ur den synpunkten det hela icke kan i fortsättningen uppehållas. Erfarenheten har visat, att de anmärkningar, som på sin tid gjordes mot övningstidens utsträckning och förändrade förläggning, voro blott allt för väl grundade. Det står för regeringen klart, att den ingående prövning av det svenska försvarsväsendet, som jag redan vid regeringens tillkomst pekade på, är oundgänglig, att en begränsning och anpassning efter folkets bärkraft och den fredliga kulturens behov måste ske, och regeringen är för sin del också besluten att, så snart detta över huvud taget är möjligt, vidtaga åtgärder i detta syfte.

I det nyssnämnda principuttalandet vid vårt tillträde till våra ämbeten framhöll jag emellertid, att en sådan revision av det svenska försvarsväsendet måste behandlas i sammanhang med de stora världspolitiska problem, som upprullats genom världskriget, och som först genom dess definitiva avslutning och den stora fredsuppgörelsen kunna vinna en lösning. Det måste för frågan om Sveriges försvarsanstalter bliva av allra största betydelse, om efter kriget verkligen uppbygges en internationell rättsordning, som kan vara ägnad att trygga freden, och om de ledande makterna enas om en avveckling av rustningsbördorna över hela världen. Vid revisionen av vårt försvarsväsende måste även i övrigt tagas hänsyn till det sätt, varpå kriget definitivt slutar, och till »då rådande förhållanden i världen». I båda dessa avseenden är ställningen ännu i denna stund icke klar.

Problemen om den nya internationella rättsordningen och i sam-

band därmed om rustningsbördornas avveckling ha under dessa senaste månader blivit allt mera brännande, och vi hysa den innerliga och livliga förhoppningen, att den blivande stora fredskongressen icke skall underlåta att upptaga dem och föra dem till en lösning. Från alla håll höjas nu också ledande röster för att så måste ske; det har blivit en lösen för hela mänsklighetens förhoppningar efter denna världskatastrof att bilda ett nationernas förbund, som kan trygga freden och göra slut på den förödande militära kapprustningen. Den svenska regeringen är för sin del besjälad av den önskan att med alla de krafter som stå oss till buds medverka till detta stora mål och bereda Sverige plats i ett sådant nationernas förbund, under förutsättning naturligen, att det bildas på grundvalar, som äro förenliga med våra egna och andra i kriget neutrala staters livsintressen. Regeringen har, såsom meddelats i pressen, tillsammans med Danmarks och Norges regeringar vidtagit förberedelser i detta syfte; delegerade för de tre nordiska länderna hava sedan ett år tillbaka gemensamt studerat det stora problemet för att kunna från samtliga dessa länder framföra ett enhetligt bidrag till lösningen. Men från de stora makter som hava avgörandet i sin hand, har hittills ingenting bekantgjorts om huru de tänka sig denna lösning. Under sådana förhållanden saknas i detta ögonblick ännu en av de viktigaste förutsättningar med vilka vi måste räkna vid den förestående revisionen av vårt försvarsväsende. Det är omöjligt för regeringen att uppdraga de grundläggande riktlinjerna för denna revision, innan vi få någon kännedom om den nya ordningen i världen, innan vi få klarhet i den avgörande frågan om nationernas förbund och dess gestaltning åtminstone i stora drag. Vi hoppas och tro, att på fredskongressen kommer att beslutas en avveckling i någon form av *alla* nationers rustningsbördor, och att vi just därigenom skola få ytterligare en utgångspunkt för vår egen försvarsrevision. Men vi ha ännu icke fått denna utgångspunkt på något sätt klarlagd. Och det bör icke förbises, att om ett nationernas förbund kommer till stånd, så kan detta komma att medföra för alla stater som däri inträda icke blott rättigheter, utan också vissa skyldigheter: skyldighet att var för sig tillvarataga sitt oberoende, skyldighet att var och en i sin stad bidraga till att upprätthålla den nya rättsordningen gent emot dem, som skulle kunna störa den, och skyldighet att för detta ändamål upprätthålla en viss, om också begränsad väpnad makt. Även i detta avseende behöva vi således avvakta, vad som kommer att ske vid den stora uppgörelsen i samband med fredsslutet, innan vi kunna definitivt gå till verket med den stora försvarsrevisionen.

Över huvud taget äro »förhållandena i världen», såsom jag uttryckte mig i regeringens programförklaring för ett år sedan, ännu icke så stadgade, att vi kunna med någon säkerhet överblicka dem. Krigshändelserna ha upphört, men kriget är icke definitivt slut, så länge ej fred blivit ingången, och hela den nya ordningen i världen beror på, huru denna fred blir. Det är först genom fredskongressen eller i samband med den som den nya rättsordning kan skapas, på vilken vi så varmt hoppas, och först i fredsuppgörelsen blir det nya europeiska statssystemet verkligen konstituerat, efter allt att döma

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

med stora och genomgripande förändringar icke minst i norra Europa. Först då har man förutsättningarna för att giva de direktiv, som äro nödvändiga, om arbetet på vår försvarsrevision från början skall kunna läggas på säker och fruktbar grund.

Emellertid får detta naturligtvis icke förhindra oss att utan dröjsmål vidtaga de förberedande och provisoriska åtgärder, som redan nu äro möjliga. Det synes oss uppenbart, att när frågan om en revision av försvarsväsendet inom en nära framtid, kanske inom några månader, skall upptagas, man icke bör intill dess belasta våra ytterst ansträngda krafter med anslag, som kunna uudvikas. Ur rent militärisk synpunkt ha vissa delar av vår nuvarande försvarsorganisation visat sig icke ändamålsenliga genom de erfarenheter, som vunnits under kriget, och genom det förändrade läget i Europa. Det befästnings-system, som vi hittills fullföljt, är anlagt efter helt andra förhållanden än de numera rådande. Den gamla frågan om lämpliga typer för krigsfartyg tvingas återigen fram genom vad som hänt under sjökriget. Rent ekonomiskt skulle det vara en oförlätlig misshushållning att fullfölja fartygs- och fästningsbyggnader samt andra byggnadsföretag, anskaffningar av vapen, materiel o. d. efter de hittills gällande planerna utan någon hänsyn till, att priserna just nu äro så orimligt uppskruvade. Inom lant- och sjöförsvarsdepartementen stöter man gång på gång på dylika frågor, och samtidigt visar det sig oundgängligen nödvändigt att gå i författning om inskränkningar med hänsyn till statsfinansernas bekvämsamma läge. Regeringen har därför för avsikt att omedelbart vidtaga åtgärder för att pröva, om icke en del av dessa löpande försvarsutgifter kunna inskränkas eller uppskjutas i avbidan på den kommande allmänna revisionen. För denna preliminära prövning av nu erforderliga begränsningar ämna vi söka samråd med riksdagen genom att tillkalla en kommission av ledamöter ur olika partier, vilken skulle ha att avgiva yttranden över sådana spörsmål, som regeringen till den hänvisar. Kommissionen skall naturligtvis få till förfogande den militära sakkunskap, som finnes behöfelig.

Vad värnpliktsövningarna angår, ligger saken, som bekant, så, att rekrytövningarna vid armén för närvarande äro uppskjutna på grund av den härjande spanska sjukan. Endast ett fåtal värnpliktiga, som oundgängligen behövas för att vårda materielen, sköta hästarna o. d., äro för närvarande inne, och flertalet av dem äro frivilligt anmälda. Även inkallelsen av de värnpliktiga vid flottan, som skulle inrycka till sjötjänst den 1 februari, samt av större delen värnpliktiga vid kustartilleriet kommer att av samma skäl uppskjutas. Därest den nu föreliggande ändringen i värnpliktslagen antages, såsom jag tar för givet, har regeringen möjlighet att fortsarande uppskjuta rekrytinkallelserna vid armén, och de nedslående underrättelser, som inlöpa om att farsoten alltjämt fortgår, gör det uppenbart, att redan av detta skäl inga inkallelser kunna ske under den närmaste framtiden. Härtill kommer, att det även ur andra synpunkter ej kan bliva tal om att börja rekrytövningarna under själva högvintern. Man torde därför redan nu kunna säga, att under inga förhållanden de värnpliktiga kunna komma att inkallas förrän fram på våren 1919. Därav följer, att denna

fråga icke nu är aktuell och att den icke kan bliva aktuell förrän vid den tidpunkt, då 1919 års lagtima riksdag är samlad och kan bliva i tillfälle att med regeringen samråda därom. I själva verket är det tydligt, att frågan om övningarna för 1918 års värnpliktiga måste föreläggas nästa riksdag redan av det skäl, att därest inryckning skall ske på våren, övningstiden måste för denna årsklass i hög grad förkortas, vilket icke kan av regeringen bestämmas utan riksdagens medverkan. Vilken ståndpunkt regeringen kan komma att då intaga i denna fråga, är det av naturliga skäl icke möjligt att nu närmare angiva, eftersom det måste bero av förhållanden, som ligga flera månader fram i tiden. Jag inskränker mig till att framhålla, att i varje fall en mycket avsevärd inskränkning i värnpliktsövningarna med 1918 års klass är fullständigt given genom de beslut om uppskov med inkallelserna, som redan nu fattats eller som av mig bebadats.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig om det större spörsmål, som herr statsministern nu varit inne på. Men jag kan dock icke underlåta att, innan jag övergår till den fråga, som jag här egentligen tänker yttra mig om, säga några ord med anledning av herr statsministerns yttrande. Jag skall dock därvid inskränka mig till att säga, att, såvitt jag kunde finna, innebar herr statsministerns uttalande långt ifrån ett definitivt ståndpunktstagande till frågan om avvärning eller icke avvärning, som ju varit den stora frågan i den opinionsrörelse, som under de senaste tiderna förekommit ute i landet. Tvärtom vågar jag det bestämda påståendet, att herr statsministerns yttrande var så försiktigt hållet, att det lämnar öppet för regeringen och regeringspartierna att slå in på nästan vilken väg som helst, t. o. m. på de ökade rustningarnas väg. Det sattes visserligen i fråga tillsättandet av en kommitté, som väl skulle till slut komma fram med ett yrkande om nedläggning av militärbördorna. Men för min del må jag säga, att man har anledning att känna sig mycket tveksam beträffande vad resultatet kan komma att bli av dylika kommittéers arbete, när man erinrar sig, hurusom den kommitté, som tillsattes före 1914 års försvarsbeslut och av vars arbete man ju allmänt väntade sig, att detsamma skulle resultera i en *nedläggning* av försvarsbördorna i stället till slut resulterade i raka motsatsen, nämligen *ökning* av militärbördorna. Men jag skall, som sagt, icke vidare gå in på detta spörsmål, utan vill hålla mig till den fråga, som beröres i det utskottsutlåtande, vilket här i dag föreligger till behandling.

Såsom herrarna veta, har i anledning av nu förevarande proposition från vänstersocialdemokratiskt håll, nämligen av herr V enerström, väckts en motion, vilken utmynnade i två yrkanden, nämligen dels att man nu skulle inställa samtliga de värnpliktsövningar, som skulle påbörjas eller avslutas i år, men som ännu icke äro påbörjade eller avslutade, dels att Kungl. Maj:t skulle medgivas rätt ej blott att *uppskjuta* utan även att *inställa* samtliga militärovingar. Denna motion har emellertid icke kunnat utav riksdagen upptagas till behandling, och av denna anledning har jag sett mig nödsakad att inom

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktolagen.
(Forts.)

utskottet inskränka mig till ett mindre långt gående yrkande än det yrkande, som föreligger i nämnda motion. Jag har alltså sett mig nödsakad att förena mig i utskottets tillstyrkande av regeringens förslag, vilket ju går fram på den linjen, att man skall ge regeringen möjlighet och tillfälle att uppskjuta militärövningarna.

Men jag har därvid för min del velat i motiveringen till detta yrkande ha in en passus, i vilken riktas en viss mening till regeringen, huru den bör förfara vid prövningen av frågan om inkallelse eller icke inkallelse. Jag har nämligen gjort det yrkandet, såsom framgår av min reservation, att utskottet och riksdagen borde i denna motivering ha tagit in följande passus: »Utskottet förväntar, att före avgörande av frågor om uppskjutande av nämnda tjänstgöring den *civila* medicinska sakkunskapen på lämpligt och representativt sätt blir satt i tillfälle att yttra sig i frågan och att denna sakkunskap får utöva ett avgörande inflytande framför de militära och militär-medicinska myndigheterna vid avgörande av denna fråga. Rörande detta spörsmål har till utskottet från överläkaren vid provisoriska sjukhuset doktor Arnold Josefson översänts en promemoria, som utskottet i detta sammanhang anser sig böra hänvisa till, då nämnda promemoria torde innehålla synpunkter, värda att taga fasta på och underkasta prövning vid avgörande av denna fråga.»

Jag har för min del den uppfattningen, att det, som inträffat under de senaste månaderna, i mycket hög grad motiverar, att riksdagen i denna motivering sätter in en passus av den lydelse, som jag här har påyrkat. Jag vill därvid helt kort hänvisa till det förhållandet, att — såsom också påpekats speciellt från vänstersocialdemokratiskt håll — regeringen vid avgörandet av frågor om inkallelse tagit alltför stor hänsyn till den *militära* sakkunskapen och tillbakasatt den *medicinska* och speciellt den *civila* medicinska sakkunskapen. Detta förhållande har påvisats här i riksdagen vid ett föregående tillfälle, och det, som anfördes från regeringsbanken har icke på något sätt verkat övertygande på dem, vilka intaga den ståndpunkt i frågan, som jag här uttalat. Jag har den bestämda uppfattningen, att när nu frågan om inkallelse eller icke inkallelse eventuellt kan komma att än en gång prövas, har riksdagen all anledning att hänvisa regeringen till att verkligen höra de *civila* medicinska myndigheterna, vilka ju i jämförelse med de militär-medicinska myndigheterna äro mera obundna, då de icke stå i ett visst underordnat förhållande till de militära myndigheterna.

Jag föreställer mig alltså, att man inför de händelser, som inträffat på detta område, har anledning och mycket stor anledning att göra ett sådant yrkande, som det jag här framfört. Jag har också till stöd för mitt yrkande härvidlag kunnat i min reservation åberopa ett yttrande, som inkommit till utskottet från överläkare Josefson, en person, som på ett synnerligen intresserat sätt framträtt i pressen, när det gällt avgörandet och bedömandet av hithörande spörsmål, en person alltså, till vilkens sakkunskap man ovillkorligen måste lita. Jag har, som sagt, tillåtit mig att anföra hans yttrande, som går just i

den riktning som det av mig här formulerade tillägget till motiveringen.

Med hänsyn till vad överläkare Josefson alltså yttrat i frågan ävensom vad jag nu anfört skall jag be att få hemställa, att kammaren ville bifalla utskottets förslag, dock med det tillägg till motiveringen, som jag påyrkat i den reservation, vilken jag bifogat utskottets utlåtande.

Ang. tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen.
(Forts.)

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: I anledning av vad den föregående ärade talaren dels nu yttrat, dels även anfört i sin vid utskottets utlåtande fogade reservation anser jag mig böra först och främst föra i minnet, vad jag meddelade förra gången, då denna fråga här var på tal, nämligen att detta ärende varit remitterat till medicinalstyrelsen, vilken ju består uteslutande av civila ledamöter. Men därutöver vill jag bringa till kammarens kännedom, att på initiativ av den nuvarande generalfältläkaren här, jag kan icke bestämt erinra mig, om det var i början av detta år eller i slutet av förlidet år, Kungl. Maj:t beslutat att vid arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses sida sätta ett s. k. medicinskt-vetenskapligt råd. Detta råd utgöres av, jag vågar påstå det, spetsarna inom den medicinska vetenskapen i vårt land, och jag skall tillåta mig att till kammarens protokoll få angivet, vilka dessa personer äro. I vetenskapen bakteriologi ha vi där sålunda: professorn J. Forssman i Lund och docenten C. Kling i Stockholm; i epidemiska sjukdomar: överläkarna Th. Hellström i Stockholm och E. Petré i Malmö; i hygien: professorn G. Wirgin i Uppsala och i medicin: professorn I. Holmgren i Stockholm. Samtliga dessa vetenskapsgrenar äro de, som närmast beröras av den sjukdom, vilken här varit på tal. Utom dessa nu nämnda personer utgöres ifrågavarande vetenskapliga råd av: i vetenskapsgrenen kirurgi: professorn G. Petré i Uppsala, docenterna G. Nyström i Uppsala och A. Troell i Stockholm samt lasarettsläkaren K. H. Gjertz i Umeå; i nervsjukdomar: överläkaren E. O. Hultgren i Stockholm; i näringsfysiologi: professorn J. Johansson i Stockholm; i ortopedi: professorn P. Haglund i Stockholm; i röntgenologi: professorn G. Forssell i Stockholm; i sinnessjukdomar: docenten O. Kinberg i Stockholm; i tandsjukdomar och käkskador: med. doktorn A. J. Billing och bataljonsläkaren N. Hylin, båda i Stockholm; i tuberkulos: överläkaren E. Lindhagen i Stockholm; i veneriska sjukdomar: överläkaren Karl Marcus och med. doktorn J. Strandberg, båda i Stockholm; i ögonsjukdomar: docenten F. Ask i Lund; i öronsjukdomar: professorn G. Holmgren i Stockholm; i infektionssjukdomar m. m. på det veterinär-medicinska området: professorn A. Bergman i Stockholm; samt i veterinärkirurgi: professorn J. Wennerholm i Stockholm.

Härmed tror jag mig ha visat, att arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse vid sin sida har en utomordentligt rik och stor fond av civil erfarenhet och sakkunskap på det område, som denna styrelse har att företräda.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Herr Branting: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den mycket viktiga förklaring, som vi här nyss hörde från statsrådsbänken. Det var ju ett helt program, som herr statsministern utvecklade för hur regeringen den närmaste tiden tänker sig den fortsatta gången utav arbetet beträffande militärfrågans behandling. Den frågan har av naturliga skäl måst vila under världskriget. Den anmäler sig nu med trängande kraft, när världskriget står vid sin avslutning; och regeringen har helt visst gjort rätt uti att för sin del taga upp densamma till allvarlig prövning.

Jag tror, att man lugnt kan säga, att ute i landet är det, vid sidan av den stora författningsfrågan, otvivelaktigt just denna sak, som mest sysselsätter folkets sinnen och i fråga om vilken man är mest angelägen att få en så radikal brytning som möjligt med de förutvarande förhållandena. Den ständiga ökning av militärbördorna, som före världskriget under en så lång följd av årtionden utmärkt den utveckling, som vi då hade och som kulminerade uti den senast vid världskrigets början antagna härordningen, har hos vårt folk alstrat känslor, till vilka man från varje regering måste taga hänsyn, känslor, som med bestämdhet kräva, att här skall bli ett annat system, känslor åt vilka även den nuvarande regeringen har för sin del redan från sin tillkomst givit sitt stora erkännande.

Nu är det givet att när själva brytningen av detta system skall ske, anmäla sig en del praktiska svårigheter; och regeringens kommuniké genom herr statsministern gav ju i rikt mått uttryck åt alla dessa svårigheter, som förefinnas och om vilka ingen tänkande kan bestrida, att de förefinnas uti den situation, som nu föreligger. Östridigt har regeringen rätt i, att man icke kan från i dag till i morgon inställa allt och slopa allt. Det säger sig ju självt, och jag tror, att även de mest långt gående här i denna krets skulle ha vissa betänkligheter, om de på allvar ställdes inför uppgiften att förverkliga sådant, som man lätt kan säga på ett folkmöte, men som icke är lika lätt genomfört i ansvarig ställning. Men när man gör ett sådant medgivande, blir ju sedan frågan: har man då den starka känslan av, att regeringen här verkligen kommer att sätta in hela sin kraft för att också på denna punkt komma i överensstämmelse med de starka uttryck, som jag tror, att en alldeles övervägande folkmening vill ta sig i detta avseende? I detta fall är det icke fråga blott om vänsterpartierna, även om de enligt sakens natur som helhet äro var för sig mera intresserade, utan även inom högern är det en mycket stark strömning för, att det icke kan i detta avseende få fortgå såsom hittills; vi måste slå in på nya vägar.

Jag tror, att vi litet var av den förklaring, som vi nu här endast hörde föredragas av herr statsministern och beträffande vars ordalag man måste förbehålla sig en närmare granskning, fick den känslan, att regeringen ägnar denna sak den allra mest ingående och allvarliga prövning och att den verkligen önskar komma till ett resultat, även om vi sedan måhända kunna komma att i detaljer vara av något skiftande meningar beträffande takten i den utveckling, som här ställes i utsikt. Vi kunna utan allt tvivel enas med regeringen där-

om, att definitiva direktiv icke kunna i detta ögonblick utformas för den stora och som jag hoppas mycket radikala avskrivning av militärbördorna, som kan komma att framgå såsom en frukt av rättstankens seger i de internationella förhållandena, såsom en frukt av bildandet av nationernas förbund. Dessa direktiv kunna, såsom herr statsministern framhöll, ges först sedan man verkligen sett dessa tankar mera utformade, än vad de för närvarande äro, och mera allmänt erkända, än de på sina håll synas vara. Men om man erkänner detta, då blir den praktiska frågan för oss i detta ögonblick: äro de åtgärder till fyllest, som regeringen nu ställt i utsikt, att de omedelbart skola sättas i verket?

Jag vågar för min del icke att i det fallet föregripa en mera ingående prövning av frågan. Jag tror, att folket i vida kretsar skulle ha blivit mera tillfredsställt, om det redan nu hade från regeringens sida strukits ett streck över de uppskov med fullgörandet av värnpliktsövningar, som man beviljat, så att det i stället kunnat sägas, att dessa bortfallanden få förbliva definitiva. Det har nu från regeringshåll uttalats, att man skall ta den saken i närmare omprövning nästa vår. Det återstår då att hoppas, att man till dess skall ha vunnit insikt om, att det kan icke gå för sig, att vad som nu efterskänkts skall på något sätt sedan tagas ut av dem, som icke fullgjort övningsarna i fråga. Om man går till en allmän nedskrivning av bördorna, kan det nämligen icke vara rimligt, att man förfar så, att, sedan på grund av särskilda förhållanden vissa avskrivningar måst göras trots värnpliktslagen, man efteråt kommer med nya anspråk på, att de, som sålunda sluppit undan dessa övningar, likväl skola fullgöra desamma. Jag tror, att det varit lugnande, om regeringen redan nu hade givit denna förklaring och icke uppskjutit densamma till en framtid, tills i vår. Och jag föreställer mig, att om denna förklaring hade varit given, låt vara villkorligt och under förutsättning, att icke några nu alldeles oförutsedda händelser inträffade, som skulle ha tagit i anspråk även sådana bördor, så skulle det varit med större tillfredsställelse som man tagit del av regeringsförklaringen. Men i alla fall sådan den är betecknar den ett aktstycke, som innebär en etapp på vägen och visar, att man nu ändå håller på att göra den vändning, som från vårt folks stora flertal kräves i dessa ting. Och jag är övertygad om att i detta avseende kommer regeringen att få känning av att riksdagen med bestämdhet kräver ett fortgående, ett fullföljande av dessa tankar och att den likaledes med bestämdhet kräver att vi här i vårt land taga *alla* lärdomar av världskrisen, även sådana som peka i den riktningen, att en hel del av de föreställningar om våra försvarsmöjligheter, som vi alla förut kunnat ha, och mycket som därmed följer, måste underkastas revision. Det tror jag att vi få räkna med såsom en av frukterna av den gångna tidens fruktansvärda händelser och att vi sålunda icke utan vidare kunna upprätthålla alla de formler, med vilka vi förut var och en från sina utgångspunkter opererat.

Men i alla fall, såsom ett huvudintryck av regeringsförklaringen måste dock kvarstå — såsom regeringen tagit upp frågan — den ön-

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)*

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

skan, att den vill och livligt hoppas, att det *snart* skall kunna givas direktiv, som gå ut på en verklig avskrivning av militärbördorna, så långt detta är förenligt med tanken på ett nationernas förbund, direktiv som således helt och hållet lägga om den gamla ordningen i detta avseende. Men tills detta kan ske är också regeringen fullt benägen att ställa sig i spetsen för avskrivningar, nedskrivningar och lindringar i dessa bördor, som kunna överenskommas med riksdagen. Och man har säkert velat ställa i utsikt, att *till våren* skall det kunna tänkas ett ytterligare framåtående på den väg, som man nu vid detta tillfälle efter regeringens mening icke vill allt för mycket binda sig vid.

Min förhoppning måste då vara — och jag tror, att den delas av bra många i denna kammare — först och främst att händelsernas utveckling skall bliva sådan, att den möjliggör ett tillmötesgående och tillgodosende av folkets krav i dessa ofantligt viktiga avseenden. Men det är också vår önskan och förhoppning, att regeringen skall i dessa avseenden, ehuru väl man förstår den försiktighet, som måste prägla dess uppträdande, dock icke allt för mycket låta dessa försiktiga hänsyn till kommande möjliga tilldragelser taga färgen från den betslutsamhet, som i en tid som denna kräves icke blott i avseende på danningen av vårt hus till ett fullt demokratiskt samhälle, utan även i avseende på inrättandet av denna vår byggnad så, att de gamla militaristiska inslagen i densamma må så hastigt som ske kan ställas på avskrivning.

Herr vice talmannen *Hamilton*: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsministern för det meddelande, han lämnat oss rörande regeringens ställning till försvarsfrågan, och jag kan icke tolka hans ord annorlunda än att när förhållandena i Europa så medgiva, regeringen är betänkt på att framlägga förslag till riksdagen, som innebära en avskrivning av de militära bördorna, som nu så hårt tynga på oss. Vi hysa en förhoppning, att ställningen i Europa snart blir klar och så klar att regeringen kan förverkliga det program, som vi hört herr statsministern framställa för oss. Europa har tröttnat på militarismen, denna mänsklighetens förbannelse. Värnplikten har visat sig farlig för ett lands inre lugn. Uppfostran till att bruka våld nationerna emellan förleder till frestelsen att med våld kränka rätten inom nationerna.

Ovarett huru ställningen kommer att te sig i Europa, blir det nödvändigt i varje fall, att vi inom vårt land nedbringa försvarsbördorna, och jag vill också tolka herr statsministern ord därhän, att regeringen är betänkt på att till nästa års riksdag inkomma med förslag härom. Hårdast trycker på folket den personliga bördan eller värnplikten. Dennas fullgörande har med anledning av den influensaepidemi, som råder i vårt land, måst inskränkas, och jag hoppas, att regeringen utnyttjar den fullmakt, som den i dag antagligen får, i sin fullhet, så att övningarna icke behöva komma i fråga förr än den tid utlupit, som fullmakten anger eller slutet på april månad.

Vi få väl också hoppas, att förslag kommer före vid nästa års riksdag, som innebär, att värnpliktsövningarna även för år 1920 bliva nedsatta. Ett dylikt steg är nödvändigt att taga redan vid kommande riksdag, och jag hoppas, att jag får tolka herr statsministerns ord sålunda, att så kommer att ske.

Under uttalande härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr Hage har från denna plats yrkat bifall till sin reservation. Denna åsyftar för det första, att den civila medicinska sakkunskapen skall beredas tillfälle att »på ett lämpligt och representativt sätt» yttra sig i det slags frågor, som det här gäller, frågor om inställande av militärövningarna på grund av farsoter och dylikt; och vidare går den ut på att den civila medicinska sakkunskapen härutinnan skall tillerkännas ett avgörande inflytande, framför den militära och militärmedicinska sakkunskapen.

Utskottet har icke kunnat ansluta sig till herr Hages mening. Vad det första yrkandet beträffar, att Kungl. Maj:t skulle höra den civil-medicinska sakkunskapen i hithörande frågor, så är det ju alldeles givet, att Kungl. Maj:t skall göra så. Utskottet har funnit detta vara så självklart, att det är onödigt att uttryckligen framhålla det. Och att denna sakkunskap skall få tillfälle att uttala sig »på ett lämpligt sätt» synes utskottet vara lika uppenbart. Kungl. Maj:t behöver därvid icke den fingervisning, som reservanten velat giva. Vad som menas med att denna sakkunskap skall yttra sig »på ett representativt sätt» kan ju vara dunkelt, men jag antar, att det icke är reservantens mening, att yttrandena skola ske på ett pompöst och imponerande sätt, utan endast, att den mest vederhäftiga sakkunskapen får göra sig hörd. Även den saken är ganska självklar, och vi ha i dag hört av krigsministern, att åtgärder långt före detta äro vidtagna i syfte att tillförsäkra armén den allra bästa medicinska sakkunskap i dessa frågor.

Ytterligare åtgärder från riksdagens sida i denna sak synas sålunda vara obehöfliga, i varje fall har ju alltid Kungl. Maj:t medicinalstyrelsen att rådfråga.

Så vill vidare herr Hage, att den, som han kallar den, »civil-medicinska sakkunskapen» skall tillerkännas avgörande inflytande, framför den militär-medicinska och militära sakkunskapen. Herr Hage menar sålunda, att den medicinska sakkunskap, som är alldeles obesmittad av kännedom om militära förhållanden, skall uttryckligen tillerkännas det sista ordet. Jag är icke alldeles säker på, att det är lämpligt att binda sig vid en sådan mening. Vi ha ju här i riksdagen den största veneration för sakkunskapen, men i de frågor, som det tillkommer riksdagen att avgöra, vill riksdagen nog förbehålla sig rätten att pröva och välja mellan de olika sakkunneutlåtanden, som kunna föreligga. Och så är det väl också med den avgörande-rätt, som vi tillerkänna Kungl. Maj:t. Här måste Kungl. Maj:t ha det avgörande ordet, som uttalas under konstitutionellt ansvar.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.

(Forts.)

och då är det väl icke i sin ordning, att man på förhand dekretar, att han måste följa det råd, som vissa sakkunniga uttalat. Man måste tillerkänna Kuogl. Maj:t en viss rätt att självständigt pröva.

Vad reservanten anfört synes sålunda utskottet icke vara av den beskaffenhet, att det bör inflyta i motiveringen. Härtill kommer en annan omständighet. Jag kan icke frigöra mig från den känslan, att här föreligger ett från reservantens sida kanske icke fullt avsiktligt försök att i riksdagens handlingar fortsätta en facktvist, som ägt rum inom Svenska läkaresällskapet. Jag kan icke alls finna, att det är i sin ordning att här i riksdagen taga position i den frågan eller att på något sätt försöka däri fälla något avgörande. Det är nog riksdagen icke kompetent till.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag å herr Hages reservation.

Herr Olofsson: Herr talman! Av statsministerns anförande här kunde man draga den slutsatsen, att han uttalat många vackra önskemål för framtiden men att som kriget de facto icke är fullt slut man icke kan vidtaga några kraftigare åtgärder för en revision av militärbördorna. Men så tillade han dock vid slutet, att provisoriska åtgärder skola redan nu vidtagas, och att för detta ändamål vissa personer skulle utses för att tillse, vad som nu i första rummet skulle kunna åtgöras.

Jag vill då först framställa några frågor. Jag skall först något relatera, huru kaserubyggandet försiggår närmast i den ort, som jag känner till, nämligen Östersund. Där förestår en kasernbyggnad för den där förlagda ingenjörkåren. Där är byggt ett magasin och lagd grund till tre andra. Sedan återstå två kasernbyggnader, men detta bygge har icke påbörjats. Om jag icke är illa underrättad, äro också inkomna anbud på byggnad av åtskilliga stora magasin, så kallade havremagasin, vid olika norrländska regementen, och dessa anbud ligga inne hos vederbörande för granskning, och man har sålunda utsikt, att dessa byggnader snart skola kunna verkställas. Då vill jag fråga: är det meningen, att dessa byggnader skola anstå till dess delegerade eller kommitterade äro tillsatta för att tillse vad som provisoriskt kan göras för att icke penningar onödigt nedläggas för sådana ändamål på det militära området? Jag vill ha svar på frågan, huruvida icke med hänsyn såväl till vad som icke är påbörjats som vad som redan är påbörjats en uppgörelse med entreprenörerna skulle kunna göras. Jag tror, att detta gott skulle kunna låta sig göra under nuvarande förhållanden. Saken ligger nog så, att entreprenörerna, som under dessa dyra tider åtagit sig byggnader, nu gärna skulle vilja slippa ifrån allt, om en uppgörelse skulle kunna ske. Jag menar, att om icke något väsentligt är gjort på de byggen, som förestå, sakerna skulle kunna få vila. Jag är naturligtvis med på att man inte kan avskriiva, ej fullständigt draga ett streck över alla kostnader för militära ändamål, men jag tycker att man här skulle kunna göra ett uppskov och se tiden an till dess man får se hur saken utvecklar sig i de stora län-

derna, tills man får se om det kan bli ett nationernas förbund, som det här nu talats om. Jag tycker emellertid, att det är allt skäl i att man nu försöker dröja med utgifterna och ej i otid fortsätter med dessa kasernbyggen. Jag tycker att man hellre borde upplåta en eller annan kasern för att lindra bostadsnöden i åtskilliga städer, än att man skulle låta upprätta nya kaserner under nuvarande oerhört dyrbara förhållanden. Jag skulle vilja rikta till herr krigsministern den bestämda frågan: Är det meningen, att dessa byggnader skola fortsättas ända intill dess utredning är gjord för att man skall se vad man skall kunna inskränka eller vad man icke kan inskränka? Eller kan det icke redan nu bestämmas, att sådana byggen, som i det väsentliga icke äro påbörjade, skulle kunna få anstå tills vidare?

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)*

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Världskriget har nu kommit till sitt slut, och det är tydligt att på var och en tränger sig de frågorna: huru skola förhållandena bli i vår världsdal efter detta? och: vilka omstöpningar, vilka förändringar komma att inträffa på det område, som vi nu särskilt tala om, liksom på övriga områden?

Herr statsministern har här haft ett anförande beträffande dessa frågor. Det innebar i sin första del en programförklaring, det uttalades där en tanke hur man i stort sett skulle våga bedöma dessa frågor för framtiden, och hade i sin andra del även en utformning av hur man skulle tänka sig sättet för oss att gå fram särskilt under den närmaste tiden.

Vid bedömandet av dessa viktiga spörsmål framställer sig givetvis framför allt den frågan: hur skall det komma att bli nu efter detta? Vi äro, tror jag, här i vårt land icke ännu beredda att giva ett definitivt svar på den frågan, därför att vi handla icke ensamma utan äro beroende av hur andra länder ställa sig. Alldeles särskilt äro vi beroende av hur de stora makterna komma att fatta sina beslut och hur de komma att draga sina slutsatser beträffande behovet av ett militärväsen för att skydda sina olika länder. I de folkrättsliga spörsmålen är det därför alldeles givet, som också herr statsministern uttalade, att vi böra ställa oss avvaktande. Säkerligen hava icke ens de stora makterna, vilkas rådslag i detta fall kommer att bli det avgörande för kanske hela Europa, kanske hela världen, ännu fattat sina beslut. De komma väl inom den närmaste tiden till dryftning och kanske även till avgörande. Ja, till och med den fråga, som har varit uppställd framför oss som ett hägrande önskemål kanhända, nämligen frågan om internationell rättsordning, ligger dock ännu i sin linda. Man kan icke säga, att det förhåller sig så med dennas utformning, att man kommit till sådan klarhet beträffande densamma, att man faktiskt vet hur en internationell rättsordning skulle komma att gestalta sig för världen, om den över huvud taget är möjlig att genomföra, och, om den kan genomföras, på vad sätt och i vilka former den då kommer att bli genomförd. Redan hör man uttalanden från olika håll, som i viss mån göra ingrepp i det, som man först trodde skulle följa med den internationella rättsordningen. Redan hör man röster som säga,

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 15. 2

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

att var och en måste dock kunna hava rätt att även tänka på sig själv och icke vara alldeles uteslutande beroende av den internationella rättsordningen. Meningarna äro här icke klara och ännu långt ifrån klara.

Vad oss beträffar, jag menar det parti jag tillhör, vill jag säga, att man alltså ansett och varit av den uppfattningen att för ett litet land som vårt det har varit nödvändigt att i dessa hänseenden följa med, om jag så får säga, och handla i överensstämmelse med vad andra länder gjort. Vi kunna icke ställa oss alldeles utanför och handla oberoende av dem, såsom om världen i övrigt ej existerade för oss, och vi veta alls icke vad som efter den rättsordning, som uppkommer efter kriget, kan komma att fordras även av de små staterna, ty här kan uppkomma rent av fordringar på att det i det fallet skall åläggas de olika individerna, jag menar här de olika nationer som kunna komma att ingå i den ordning, som man vill kalla den internationella rättsordningen, att vidtaga en del åtgärder. Skall det bli ett försvar för den enskilde? Skall det bli ett försvar, som skall vara gemensamt för alla, ett försvar som skall tjänstgöra som ett slags polisuppsikt? Detta vet man ju icke, och man vet ej heller, hur slutet kommer att bli av detta. Alla dessa frågor äro, om jag så får säga, svävande i detta ögonblick. De tränga sig fram till var och en av oss. Man vill söka vinna en lösning, man famlar efter att erhålla ett svar på den fråga man själv uppställt, men man kan ej besvara den, därför att man kan icke besvara den ensam och därför att alla dessa viktiga spörsmål kräva ett sådant alivarligt begrundande.

För oss har aldrig försvaret och de anstalter som gjorts för det samma varit något självändamål i den bemärkelsen att man strävat efter att erhålla högsta möjliga grad av försvar blott därför, att man velat hava så mycket försvar som möjligt. All tankegång har varit byggd därpå, att man velat ha ett försvar så ordnat, att det skulle kunna i farans stund och om det krävdes utgöra ett skydd för vårt lands självständighet. Att vi hava gått fram på en väg här i vårt land, som vi hava gjort, därtill hava vi bidragit. Anledningen till detta har varit uteslutande det som jag nyss antydde. Vi ha ansett, att ett försvar måste för oss vara sådant, att det är i största möjliga grad betryggande.

Nu komma frågorna. Hur skall det bli? Därvid kan man ju icke säga annat än att så länge allt ligger så ovisst, så obestämt och oklart framför oss, finns det intet annat än att gå varsamt fram. När man talar om vårt försvar, får man erinra sig, att vad vi haft, det har dock uppfyllt ett ändamål under detta krig. Ty även om Sverige varit så lyckligt, att Sverige icke blivit indraget i detta fruktansvärda världskrig, så veta vi dock alla, att vi haft genom blotta tillvaron av vårt försvar och de möjligheter det berett oss att kunna skydda vår neutralitet, en trygghet, och den tryggheten vilja vi hava till dess det blir möjligt att kunna avlösa detta försvar genom någonting annat, som bereder en samma trygghet. Vi måste sålunda se slutet, innan vi kunna definitivt yttra oss. Herr statsministerns uttalande har ju även gått i den riktningen. Vad som inom den närmaste tiden före-

står särskilt för oss och som blivit av herr statsministern här utvecklade, behöver efter min uppfattning icke bli föremål för något egentligt dryftande vid detta tillfälle. De frågorna komma väl fram vid den riksdag, inför vilken vi stå; den sammanträder ju innan en månad förflutit. Det är givet, att de frågorna då tränga sig fram och komma att bli upptagna till allsidig och allvarlig prövning. De komma då att kräva och även erhålla sitt övervägande.

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)*

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Vid remissen av den kungl. proposition, som föranlett det utskottsutlåtande, som nu behandlas, tillät jag mig uttala den förhoppningen, att det skulle inom utskottet finnas möjligheter att i motiveringen giva uttryck åt den meningen, att det uppskov, som nu beviljas på grund av spanska sjukan, icke skall hava till följd att sedan de värnpliktiga åter tagas in för att fullgöra den tjänstgöring, från vilken de sålunda befriats. Utskottet har icke ansett sig kunna få in ett sådant uttalande i sitt utlåtande. Herr krigsministern har emellertid här förklarat, att ett sådant uppskov naturligen komme att föra med sig större eller mindre avkortning av rekrytskolan. Jag måste säga, att den ståndpunkten förefaller mig redan vara passerad. Vad som det nu är fråga om är icke en större eller mindre avkortning, utan vad som nu kräves av folket är ett inställande av militärovningsarna.

Det hänvisades av herr statsministern i hans anförande till den opinionsrörelse, som pågått ute i landet. Därvid hava särskilt tvenne krav rests. Det ena är kravet på militärovningsarnas fullständiga inställande, och det andra är kravet på tillsättandet av en kommission, som skall behandla frågan om militärväsendets slutliga avveckling. Man kan säga, att herr statsministern rent sakligt har i dessa båda punkter givit utfästelser i den riktning, som av opinionsrörelsen krävs — det har här förklarats att man till militärovningsarna icke skall inkalla andra än dem som äro oundgängligen nödvändiga för vården av hästarna och den döda materielen — man måste i det sammanhanget tillägga, att det är synnerligen viktigt, att icke denna utfästelse tolkas, vad skall jag säga, alltför militäriskt eller alltför mycket fritt. Jag har den uppfattningen att i närvarande stund det i våra kaserner och i andra militära anstalter ligger inne ett större antal värnpliktiga, än som är nödvändigt för uppgivna ändamål. Det har sagts, att dessa värnpliktiga skulle vara väsentligen sådana, som frivilligt hava anmält sig. Men jag har dock under de senaste dagarna sammanträffat med värnpliktiga, som förklarat, att därest de kunde erhålla möjlighet att lämna kasernen, så skulle de göra det i morgon dag. Jag tror sålunda, att det finns anledning för regeringen att undersöka, om icke här från militärmyndigheternas sida dock hålles inne ett större antal värnpliktiga än som är nödvändigt.

Beträffande tillsättandet av kommissionen får jag för min del säga, att jag fann herr statsministerns förklaring vara behäftad med allt för många förbehåll för att vara fullt tillfredsställande. Jag kan icke dela den mening, som uttalades av herr Hage, att stats-

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliketslagen.

(Forts.)

ministerns förklaring skulle lämna till och med möjligheter för utvidgning i militärt avseende. Det sades dock uttryckligen av statsministern, att regeringen fann de nuvarande bördorna såväl ekonomiskt som i förhållande till de offer, som påläggas personerna, alltför betungande. Det är omöjligt att regeringen från en sådan utgångspunkt skulle kunna på något sätt medverka till ett ökande av bördorna. Men det är ju heller icke fråga om ökning av bördorna. Det är icke längre ens fråga om att upprätthålla ett status quo. Det finns här i vårt land en stark folkmening, som kräver ej blott nedskrivning utan också att man skall snarast vidtaga åtgärder, som möjliggöra avväpning; militärförsvarets fullständiga avveckling.

Jag förnekar naturligtvis icke, att denna fråga är av internationell karaktär. Jag har också tillhört dem, som under kriget hävdade, att vi icke kunde mitt under de faror, som då reste sig, och under den ständiga risken att det ena landet efter det andra kunde bli indraget i världsbranden, skrida till ett försvagande av vårt mili ära försvar. Men det förefaller mig, att situationen nu blivit väsentligt förändrad. Det är sant, att det ännu icke vunnits någon klarhet om den internationella rättsordning, som skulle vara utgångspunkt för åtgärder till mili ärväsendets avveckling. Men vi få väl för oss själva erkänna, att situationen dock så radikalt förändrats, att denna nya ordning mellan nationerna förr eller senare *må* te komma. Vi måste erkänna, att den tanken är så intimt infogad i hela utvecklingslinjen, att man icke kan tänka sig en återvändo till den gamla militarismens system, som h'ittills härskat i Europa. Det är i denna förändrade situation vi ha att intaga ståndpunkt till vad som nu skall ske i vårt land, och jag vill för min del uttala, att Sverige bör sätta en ära i att förskaffa sig en ledande plats i den utveckling fram till en ny ordning, som nu förestår. Vi kunna icke göra så som herr statsministern yttrade i sitt anförande och vilket också underströks av herr Lindman, vi kunna icke änslikt vänta på vad stormakterna komma att göra i detta avseende. Småstaterna intaga i fråga om det allmänna läget en särskild ställning, som kan möjliggöra för dem att gå djärvare fram på avrustningens väg än de stora staterna. Detta måste vara vår utgångspunkt. Hela det arbete, som nu skall bedrivas, måste ha till sin ledstjärna att vi så snart som möjligt skola komma fram till en avveckling av militärväsendet. Vi måste en gång komma bort från krigs ankarna. Så länge vi endast änslikt räkna med orsakerna och möjligheterna till nya sammanstötningar, så länge få vi aldrig kraft att bygga upp den nya ordning, där avrustningen har sin plats. Vi måste taga upp fredstanken, vi måste ha modet att erkänna, att vi vilja arbeta, oavlätligt och djärvt, mot målet: freden och avrustningen. Ha vi icke det modet och den djärvheten, komma vi att i alla tider stå änslikt framme på samma ställe och komma aldrig fram dit en mycket utbredd folkmening i vårt land dock kräver att vi skola komma.

Det har ofta anförts, att i dessa strävanden ett samarbete borde

komma till stånd mellan de skandinaviska staterna. I den trontalsdebatt, som fördes i norska storinget i går, berördes också denna fråga och försvarsministern förklarade, att man borde söka få till stånd en överenskommelse med Sverige, så att vad som företogs i detta avseende i de två länderna skulle kunna föregå på parallella linjer. Intet borde företagas i rustningsfrågan, varom man icke vore enig på den Skandinaviska halvön. Detta uttalande i och för sig är icke märkligt. Märkligare är den replik, som detta uttalande föranledde från arbetardemokraten Castberg. Han uttalade sin förvåning över vad försvarsministern yttrat och hoppades, att den tiden aldrig skulle komma, då Norge rätade sig efter vad Sverige eller något annat land önskade i stället för att rätta sig efter egna förhållanden och önskningsar. När man känner herr Castbergs allmänna politiska ställning, behöver man icke ett ögonblick tro, att i detta uttalande ligger någon fruktan för att samarbetet med Sverige skulle leda till avrustning i hastigare takt än som skulle stå i överensstämmelse med norska förhållanden och önskemål. Man kan helt visst utan att göra sig skyldig till något misstag i detta uttalande se ett misstroende till Sveriges vilja att gå fram på avrustningsvägen. Inom den norska demokratien fattar man således ställningen i Sverige på det sättet, att här skulle finnas en nållhake på den utveckling mot avrustningen, som nu kan börja i de skandinaviska länderna. Det är av vikt för hela vårt skandinaviska samarbete att det blir klargjort, att vi i den stund, då vi ha en demokratisk, en liberal-socialistisk regering, icke vilja på detta sätt i något avseende stå hindrande i vägen för en sådan utveckling, utan att vi tvärtom fatta som vår uppgift att spela en ledande roll i den utvecklingen och djärvt vilja ställa oss i spetsen icke blott för arbetet på en internationell rättsordning utan även för det arbete, som avser att även låta oss här i Sverige snarast möjligt komma fram till militärväsendets avskaffande. Om den kommission, som nu bebådats från regeringens sida, endast skall ha till uppgift att pröva vissa inskränkningar, som kunna vara möjliga under provisoriet, så tror jag icke, att den kommissionen motsvarar önskningarna bland folket. Skall den kunna möta folke's önskningsar måste den fatta som sin huvuduppgift att utreda hur man snarast möjligt skall kunna gå till avrustning i Sverige.

Häruti instämde herrar *Lindley, Sävström* och *Borg*.

Herr *Vennerström*: Herr talman! Det är mig naturligen omöjligt att instämma i det tal, som hölls från herr *Lindmans* sida. Men lika omöjligt är det för mig att instämma i den varma tacksamhet, som herr vice talmannen framförde. Men framför allt är det mig omöjligt att instämma i herr *Brantings* yttrande. Herr *Branting* ansåg, att regeringens förklaring innebar en radikal brytning med det bestående i militärfrågan, och han yttrade vidare, att denna förklaring var i överensstämmelse med folkmeningens styrka och stämning i orterna.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.*

(Forts.)

Jag vill för min del bestämt fastslå den uppfattningen, att förklaringen icke innebar någon bestämd brytning med det gamla hävdvunna. Icke heller stod den i överensstämmelse med just den starka folkstämning, för vilken herr Hansson gav ett skarpare uttryck, och som kräver verklig aktivitet, då det gäller frågan om nedskrivning av hela vår rustningsbörda i olika hänseenden.

Det förefaller mig, som om det över regeringens förklaring i anledning av kommissionens tillsättning låge något av den stämning av nationell samling, som präglat författningsfrågans lösning, så att man även här vill få in en formel, om vilken de olika partierna borde kunna ena sig, och som skulle möjliggöra att man med ungefär samma takt trampade fram på vägen mot avskrivningen av våra militärbördor. Herr statsministern lade enligt min mening tonvikten i sitt anförande på det rent avvaktande, på förhoppningarna i framtiden. Han slog fast, att vi borde vänta. Tiden vore ännu icke inne, ty nationernas förbund funnes icke till; därför skulle vi avvakta för att se, vad vi skulle kunna göra här i Sverige för att förbereda oss för den tiden.

Jag vill bestämt säga ifrån, att denna avvaktande hållning, detta att vi bara skola vänta och vänta icke är vad svenska folket kräver. Nu är stämningen för verklig handling. Nu, sedan den stora militärmonarkien Preussen störtat samman, vilja vi omedelbart gå fram till verkliga åtgärder och icke bara vänta för att se vad som möjligen kan komma i en framtid.

Jag vill instämma i vad herr Hansson yttrade, då han sade, att när statsministern, såsom det syntes framgå av hans anförande, gav kommissionen i uppdrag att handlägga endast de frågor, som regeringen själv hänsköt till densamma, då bleve den kommissionens mandat alltför bundet. Kommissionen borde enligt min mening fått till uppgift att redan nu skrida till arbetet att lägga grunden till en verklig revision av hela vårt militärväsen, en revision med avvärpningen som det enda och naturliga slutmålet. Att låta denna kommission enbart få till uppgift att handlägga, jämkta och fingra på de olika förslag, som regeringen möjligen kan komma att framlägga, det är sannerligen icke de direktiv, som krävas för militärfrågors handläggning i dessa dagar, då militärautokratierna störta jorden runt.

På tal om detta kommissionsväsende vill jag också instämma i vad högersocialisten Lian, chef för norska landsorganisationen, d. v. s. Norges Herman Lindqvist, yttrade för någon tid sedan i ett stort anförande i fredsfrågan, då han sade, att vi icke finge drunkna i kommissioner och utredningar. Jag vill likaledes instämma i det anförandet, som hållits av en talesman för den danska socialdemokratien, även han högersocialistiskt färgad, vid behandlingen av avrustningsfrågan i det danska folketinget. Han yttrade på ungefär samma sätt, att kommissionerna icke bara skulle insamla material, utan huvudsaken vore att något skedde, så att icke allt gick sin vanliga jömn gång. Det är detta, att något verkligen sker, som jag skarpt vill understryka, i motsats till vad herr statsministern anförde från statsrådsbänken.

Nu sade herr Branting, att vi ju icke omedelbart kunde inställa allting och förmodade, att ingen på vänstersidan från vårt håll skulle kunna komma med ett sådant yrkande. Jag gör det i alla fall. Ställningen är den, att svenska regeringen omedelbart borde taga itu med att inställa alla de militära anstalter, som under någon form äro påbörjade. Skall det vara någon mening i, att vi under det denna kommission arbetar, alltjämt skola fortsätta byggandet av de många oändligt dyra kasernerna för militärändamål, medan Sveriges folk behöver så oändligt mycket för uppförande av ordentliga bostäder? Är det verkligen meningen, att man skall fortsätta byggandet av krigsfartyg och slunga ut miljoner kronor för den saken, när Sveriges folk vill ha tonnage för att klara införseln av alla de varor vi så innerligen väl behöva för vårt livsuppehälle? Är det verkligen nödvändigt, att man skall fullfölja materialanskaffningarna, att man skall tillverka ammunition och därvid använda så oerhört mycket arbetskraft, material och pengar, då allt detta så innerligen väl behövs för andra ändamål?

Ang. tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen.
(Forts.)

Jag vill i denna fråga rikta den hemställan till regeringen, att regeringen omedelbart vid början av nästa riksdag tager initiativet till inställande på varje punkt av allt detta byggande, som avser militära ting, vilket synes mig fullkomligt överflödigt. Då jag ser herr krigsministern närvarande vill jag också citera några rader ur ett brev, som jag nyligen erhållit från en man i Norrland.

Han talar om att vid älvarna i Norrland pågår uppförandet av ett slags små »fästningar» av betong, vilka runt omkring äro försedda med skottgluggar. En sådan liten »fästning», som uppföres vid Faxälven skule draga en kostnad av 103,000 kronor. Vid Ångermanälven uppföres fyra sådana »fästningar», vilka alltså representera en betydligt högre anläggningskostnad, som den vid Faxälven. Är det verkligen meningen att detta slösande med penningar skall forgå i dessa tider, när dessa »fästningar» — jag använder min sagesmans ord — icke blivit uppförda under den tid kriget pågick och man ur militär synpunkt skulle kunnat ha användning för dem? Skall regeringens arbete mot rustningarnas minskande fullföljas i denna takt, då ber jag för min del att bestämt få opponera mig mot en sådan tågordning.

Det har vidare talats om militärövningarna, och socialdemokraterna inom ministären vilja icke ens vara med om ett fullkomligt bindande löfte att efterskänka alla de nu uppskjutna militärövningarna. Herr Branting ville ha ett löfte därom, och herr Hansson gick längre i det att han i enlighet med en stark folkmening krävde inställandet av samtliga militärövningar. Jag vill hemställa till mina före detta partivänner, som alltså representera tre linjer: vem är det som företräder den högersocialdemokratiska ståndpunkten? Det borde vara på tiden att man fick klarhet i den frågan om vad man innerst inne vill. Vad man från vår sida vill, skulle jag kunna uttrycka med att även här instämma i det tal av norrmannen Lian som jag nyligen citerade. Han yttrade: »Låt 1918 bli va det sista året i Norges historia, då vapenövningar förekomma.» Jag vill instämma häri och säga: »Låt även i Sverige 1918 bli va det sista året, då militärövningar försiggå.»

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Vidare vill jag be regeringen, om en sådan bön skulle kunna hörsammas, vilket jag dock efter regeringens förklaring högeligen betvivlar, att till en början av nästa riksdag få den frågan under omprövning, huruvida man icke är mogen här i Sverige för ett förslag till den allmänna värnplikts fullständiga och omedelbara avskrivning. Sveriges folk har länge burit den tvångströjan, den gamla preussiska tvångströjan, som tyngt ned hela världen. Nu rives den sönder över allt och även i ett sådant land som England, som nyligen krupit in i densamma, har ju förslag framkommit till den blivande fredskongressen att omedelbart riva sönder den. Varför bör då icke Sverige omedelbart taga initiativet till förslag att även för vårt vidkommande kasta av denna blodiga och brutala tvångströja?

Än vidare vill jag rikta den hemställen till regeringen — ehuru jag befarar, att icke heller den kommer att hörsammas — att man omedelbart till nästa år får fram förslag om avskaffande av allt vad krigslagar heter. När vi gå till en demokratisering av Sveriges samhälle, när svenska folkets vilja bryter igenom och personlighetstanken helt och hållet hävdas, då är det obetingat nödvändigt att man i denna tid som på samma gång står i antimilitarismens tecken låter de svenska medborgare, som skola krypa in i värnplikten, ha sin ställning kvar som fria medborgare och icke berövas sin frihet för att stämplas som ett slags mindervärdiga medborgare.

Herr Hansson har vidare berört frågan om den skandinaviska avrustningen, den fråga, på vilken den norska försvarsministern var något inne under debatten i stortinget i går. Herr Hansson sade, att den norska försvarsministerns förklaring icke var märklig på något sätt. Jo, i så måtto är den märklig, att den tyder på, att det försiggår eller i varje fall förberedes en överenskommelse om sangående mellan de svenska och norska regeringarna om gemensam ståndpunkt i militärfrågorna. Vi ha från vår ståndpunkt alltid hävdadt den uppfattningen, att man borde kunna åstadkomma en gemensam och samtidig skandinavisk avrustning. Vi hålla på detta, men samtidigt vilja vi säga till regeringen, att vi icke äro med om att man skulle kunna binda Sverige — så, att vi här i landet icke skulle kunna gå till en självsändig och nationellt genomförd avskrivning av försvarsbördan.

Herr statsministern — och även herr Lindman snuddade vid samma ämne — bragte vidare på tal avrustningsfrågornas samband med det nationernas förbund, som vi väl hoppas skall bli följden av den kommande fredskongressens beslut. Man har visat på, att detta nationernas förbund skulle kunna komma att pålägga de smärre nationerna sådana bördor i form av bidrag till de för den internationella ordningsmaktens upprätthållande erforderliga institutionerna såsom exempelvis en internationell flotta för att utföra polistjänsten o. d. att man därigenom skulle kunna binda den nationella rätten att fatta beslut i avrustningsfrågor. Det ligger onekligen något i denna synpunkt och jag vill instämma i vad den danske försvarsministern Munch yttrade under debatten i folketinget. Han sade: »En av de största uppgifterna för dansk politik kommer att bli att öva inflytande på

bestämmandet av de förpliktelser, som skola åligga de små nationerna, därest de överhuvud skola förpliktas att bidraga till ordningens upprätthållande med makt. Ty det är klart, att en sådan plikt skall vara mångdubbel farligare för ett litet land än de förhållanden, som rådde före kriget.»

Här föreligger alltså ur synpunkten av vårt nationella intresse en bestämd plikt för regeringen att, så långt i dess förmåga står, söka öva inflytande på att detta nationernas förbund organiseras så, att dessa bördor på de smärre nationerna bli så ringa som över huvud är möjligt. Det kan ju finnas delade meningar om denna internationella ordningsmakt. Min tanke är den, att man icke alls behöver densamma, utan att man med ekonomisk vspärrning, genom att avskära en sådan stat, som icke fogar sig efter de övrigas vilja, från varje ekonomiskt samband med de övriga, skall komma lika långt som någonsin med militärmakt. Och jag vill vädja till regeringen, att, om man kan åstadkomma något i den riktningen, göra vad göras kan.

Jag vill sluta med att än en gång säga till regeringen, att nu är tiden icke inne att avvakta längre, ty svenska folket har på väldiga folkmöten och under den starka stämning, som brusat fram de sista veckorna, uppställt kravet på verkliga handlingar, som omedelbart leda till en fullständig revision fram mot fullkomlig avskrivning av militärväsendet. Det är ett krav, som sannerligen är befogat efter de fyra rånagna blodiga krigsårens illustrationer till militarismens och militärbördornas vanvett.

Chefen för lantförvarsdepartementet herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Jag vill till en början söka ge ett svar på de spörsmål, som ställdes till mig av en ärad talare på Jämtlandsbänken. Hans frågor gingo ganska långt i detalj, och det är givetvis förenat med rätt stora svårigheter att lämna uttömmande svar på dylika detaljfrågor. Jag vill emellertid meddela, att enligt en uppgift, som jag den 10 i denna månad erhöll från vederbörande, äger det sin riktighet, att det för Norrlands ingenjörkårs räkning uppförts en fältförrädsbyggnad i Östersund. Däremot hava enligt samma uppgift icke några som helst grundläggningsarbeten förekommit för kasernerna därstädes. Jag är så mycket säkrare på, att grundläggning för dessa kaserner icke ägt rum, som, så vitt jag kan erinra mig, Kungl. Maj:t icke anvisat medel för detta ändamål. Däremot pågick grundläggningen av ett till förlägnadsanstalten i Östersund hörande havremagasin, om vilket enligt en uppgift jag har, avtal träffats med entreprenör. Hur det kommer att bli med exempelvis detta havremagasin förefaller mig icke kunna på rak arm avgöras bland annat därför, att staten av annan anledning funnit det vara med sitt intresse förenligt att på olika platser i vårt land uppföra spannmåls-lagerhus. Det torde vara uppenbart, att en dylik byggnad, även om den ursprungligen uppförts för rent militära behov, även kan vara ägnad att tillgodose ett annat behov. Att således på rak arm, innan

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

spörsmålet blivit närmare övervägt, säga huruvida denna entreprenad kan avbrytas eller icke, tror jag knappast låter sig göra. Måhända kan saken föreligga så, att den entreprenör, som ingått detta avtal, träffat det till pris, som för honom på nuvarande tidpunkt vore ofördelaktiga. Det känner jag icke till, men den omständigheten kan icke få vara avgörande, utan vad som skall vara avgörande är, huruvida staten har behov av detta spannmålslagerhus i mellersta Norrland. Det är ju klart, att vad som här från herr Olofssons sida blivit anfört, kommer att tagas i noggrant övervägande, och det är uppenbart, att det står i god överensstämmelse med regeringens och riksdagens tidigare uttalanden, att alla sådana byggnadsarbeten, som icke äro oundgängligen av omständigheterna påkallade, icke böra igångsättas. Så kommer givetvis att ske, och jag hoppas, att den kommission, om vars tillsättning statsministern lämnade meddelande, skall upptaga dessa spörsmål till snar prövning.

Jag kan även nämna, att det icke är så få planerade byggnadsarbeten som, då de inkomna anbuden icke syntes mig rimliga, alldeles bestämt avvisats, varigenom byggnaderna alltså icke kommit att påbörjas. Detta angående den saken.

Det var vidare ett anförande av en ärad talare på Stockholmsbänken, som ansåg, att antalet värnpliktiga, som nu var inne på de olika regementena, och varom statsministern lämnade upplysningar i sitt anförande, skulle vara för många. I anledning härav vill jag föra i minnet att vid infanteriregementena i allmänhet växlar antalet av de genom generalorder särskilt inkallade mellan 50 och 90 man. Men icke endast det antalet, utan i allmänhet ett vida större har på frivillighetens väg anmält sig. Inom I arméfördelningens samtliga infanteriregementen har således ingen enda inkallats, utan att ha anmält sig på frivillighetens väg. Icke vid något av infanteritruppförbanden uppgår antalet inkallade till det minniantal, som regeringen bestämt genom generalorder. Jag ber att få påpeka, att det icke är i enlighet med gällande lag, och jag vågar påstå knappast heller i överensstämmelse med humanitära grundsatser att, om det kommer värnpliktiga, som vilja fullgöra sin tjänstgöring, man då avvisar dem. De ha i varje fall stöd i värnpliktslagen för att få fullgöra sin tjänstgöring, när de därom anhålla.

Inom II arméfördelningen hava 13 man inkallats enligt generalordern, medan alla övriga kommit på frivillighetens väg. Inom III arméfördelningen är siffran 39. Om jag skulle nämna några siffror för att visa hur det i detta avseende kan ställa sig, skall jag taga siffrorna från V arméfördelningen, som äro ganska upplysande. Vid Upplands infanteriregemente hade sålunda på frivillighetens väg anmält sig icke mindre än 190 man. Vid Dalregementet 122, vid Västmanlands regemente 108 och vid Värmlands regemente 119. Vid specialtrupperna ställer det sig något annorlunda, men att redogöra för siffrorna där i detalj skulle föra mig alltför vida.

Jag vill som sammanfattning endast nämna, att av det antal, som enligt generalordern skulle inkallas inom fem arméfördelningar, varifrån jag har siffror, utgör 3.519, men att på frivillighetens väg

anmält sig 2,618 och denna siffra blir nog ännu högre, ty det har kommit frivilliga undan för undan.

Vad beträffar talet om fästningsbyggena vid Faxälven och Ängermanälven, som herr Vennerström berörde, innebar det, såvitt jag förstår, en ansenlig överdrift. Jag känner åtminstone icke till några sådana fästningsbyggnader vare sig vid Ängermanälven eller vid Faxälven.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Jag skall be att få lämna ett litet svar till herr Olofsson, eftersom det spørsmål, han var inne på, i någon mån berör det departement jag förestår. Jag skall omedelbart exemplifiera saken, så att det blir klart, hur frågan ligger. Beträffande bygget vid Hernösand t. ex. må anföras att den byggnad, som är avsedd för kasern, är halfärdig men icke under tak. Då tycker jag, att det är skäl i, att den kommer under tak, så att icke byggnaden förfares utan att den blir användbar vare sig för kasern- eller annat ändamål. Vad däremot angår exercishuset där bervid, är det icke påbörjat, grunden har nått och jämt blivit lagd, och bygget har därför blivit inställt. Beträffande frågan om kustfästningarna och åtskilligt annat kommer lagtima riksdagen nästa år att få en utförlig och noggrann redogörelse för de åtgärder, som Kungl. Maj:t ansett sig böra vidtaga.

Så ett ord till herr Hansson i Stockholm med anledning av vad han yttrade om att flera värnpliktiga hållas inne än behöfvligt. Ja, det är så naturligt, att den uppfattningen skall göras gällande, ty det egendomliga förhållandet, att åtskilliga värnpliktiga vilja stanna kvar, har man så svårt att få in i det allmänna medvetandet. De, som befaras arbetslöshet, de, som veta, att de få god mat, husrum och åtskilligt annat, vilja gärna kvarstanna. Jag har fått två officiella skrivelser i ärendet, dels från stationsbefälhavaren i Stockholm och dels från stationsbefälhavaren i Karlskrona. Alltnog, generalorder går ut om att vederbörande få permittera dem, som ha att fullgöra allmän tjänst å stationen. Meningen är, att det i Karlskrona skulle permitteras 200, endast 102 anmälde sig. Detta beror ej, det försäkrar jag, på att saken icke var känd. Den var icke blott känd, utan från militärmyndigheternas sida uttalades önskvärdheten av att fulla antalet skulle gå bort, men de ville icke. Vid Stockholms station skulle 150 permitteras, det blev 53, som anmälde sig för att få permission. Det bestyrker de siffror, krigsministern uppläste, och jag är glad, att herr Hansson givit respektive departementschefer osökt anledning att meddela, hurudan situationen verkligen är.

Så ett ord till herr Vennerström med anledning av hans anförande. Jag undrar, om han följde med statsministerns yttrande. I så fall skulle han icke fått in en passus i sitt tal, som avsåg fullföljandet av kasernbyggena, fartygsbyggandet, ammunitionstillverkningen och annat. Den kommission, som tillsättes, skall ju ha till uppgift att underlätta regeringens arbete beträffande de angelägenheter, som här äro berörda.

När det så starkt framhölls från herr Vennerströms sida, att re-

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

geringen borde ha gjort någon utfästelse beträffande värnpliktsövnin-
garna nästa år, vill jag endast fästa uppmärksamheten på, att en re-
gering över huvud har ganska svårt att göra detta, då det är *riks-*
dagen som beslutar i frågan. En utfästelse kan regeringen svårligen
ge i all synnerhet då på kamrarnas bord ligger ett betänkande, som
stryker under, att riksdagen skall ha sitt ord, och det är det *avgörande*
ordet, i denna fråga.

Herr Wikström: Herr talman! Det fanns åtskilligt i herr
statsministerns program, som är att taga fasta på och vara tacksam
över, men det fanns också åtskilligt, som åtminstone jag för min del,
med den uppfattning jag har i dessa frågor, icke kan känna mig fullt
tillfredsställd med.

Hela utgångspunkten för hans resonemang var ju den, att vår
försvarsfråga intimt och ofrånkomligt hängde samman med det öv-
riga Europas utveckling och ställning till de här frågorna, och att det
icke kunde tänkas, att man vidtog en isolerad åtgärd från vår sida.
Det anser jag, att man i varje fall kan sätta ett frågeecken för. Under
det militära, imperialistiska systemets dagar var ju grundprincipen,
att det för en större och starkare stat framstod som en nationell plikt
att, när dess egna intressen därmed främjades, slå ned, förtrycka eller
i nödfall erövra en mindre stat. Det var då självklart, att det inne-
bar stora faror för en småstat att avrusta, och under denna tid vågade
icke heller jag ställa mig på avrustningslinjen. Men det har dock in-
träffat någonting under de sista åren, och det gäller väl ändå att gå
den frågan in på livet, om icke själva förutsättningen för det gamla
militärsystemet är borta och om det icke kan ha inträtt sådana förhål-
landen, att några faror, som skulle motivera vårt militärförsvars upp-
rätthållande, icke längre existera och att det sålunda skulle kunna
bli ett fullständigt avskrivande av hela vårt militärväsende. Såvitt
jag förstår kan man icke nu mera räkna med den gamla erövrings-
politiken i den bemärkelse man varit van att inlägga i detta begrepp.
Efter upplösningen av de stater, som med våld slagit under sig och
hållit samman flera nationer, efter Elsass-Lothringen, efter Nord-
Slesvig, efter Polen tycker jag, att man skulle kunna vara överens
om, att någon erövringspolitik efter de gamla linjerna icke kan kom-
ma ifråga för framtiden. Någonting sådant som ett försök att inkor-
porera exempelvis Sverige med en stormakt i enlighet med det gamla
systemet tror jag, att man alls icke behöver räkna med. Däremot sy-
nes det mig ligga en fara för vår självständighet däri, att en makt
eller en maktgrupp kan, med stöd av sin övermakt särskilt på havet,
öva tryck och förmynderskap gent emot de små staterna och även oss
på det ekonomiska och handelspolitiska området. Men då måste jag
fråga mig, om vi ha den allra ringaste nytta av det gamla militärför-
svaret för att upprätthålla vår frihet och självständighet gent emot
ett sådant tryckande förmynderskap utifrån. Såvitt jag förstår, ha
vi icke den minsta nytta därav, utan det verkar tvärtom raka mot-
satsen. Försvaret för vår självständighet på detta område måste sö-
kas dels i samarbete med andra närgränsande stater och dels också i

en utveckling av våra ekonomiska möjligheter att reda oss själva, att göra oss oberoende av tillförsel u.ifrån o. s. v. Jag tänker mig exempelvis att de hundratals miljoner, som nu gå till militärväsendet, i stället användes till elektrifiering av våra järnvägar och vår industri, för att därigenom göra oss i största möjliga mån oberoende av koltillförseln, nog tror jag, att det skulle vara ett betydligt effektivare medel för hävdande av vår självständighet än hela den militära rustning, som vi nu bestå oss med. Det erkännes också rätt allmänt numera, att de skäl man förut åberopat för det militära försvaret äro borta, men de uppdyker nya. Det är mycket vanligt, att man får det beskedet, om det frågas, vartill vi fortfarande skola ha ett försvar, att det är »för att skydda oss mot bolsjevismen». Jag skall be att få säga några ord om den saken.

Jag kan för min del icke tro, att man skulle behöva räkna med någon fara från bolsjevismens sida i form av väpnat infall i vårt land i syfte att införa ett nytt samhällsskick här. Det anser jag, att man icke behöver vidare ingå på, ty det torde stå klart för litet var, att det är någonting, som icke hör verkligheten till. Vad bolsjevismen i allmänhet beträffar skall jag här icke beröra själva dess kommunistiska samhällsprogram. Det må vara hur utopiskt och omöjligt som helst, så skjuter man i varje fall icke ihjäl några samhällsprogram med kanoner. Vad angår den rent bolsjevistiska läran som kräver minoritetsdiktatur, som anser våldet och vapnen berättigade att användas mot majoriteten, när det gäller att införa ett visst samhällsprogram, håller jag före, att icke heller en sådan åskådning kan på något sätt bekämpas med militaristiska medel. Det måste vara tvärtom, eftersom det är uppenbart, att hela denna bolsjevistiska riktning är en ättling i rakt nedstigande led av militarismen själv. Vi ha ju på högerkanten de s. k. aktivisterna, som anse, att våldet och makten och allt dithörande blir helgat, så fort det tages i de nationella intressenas tjänst. Dessa bägge riktningar, aktivismen å ena sidan och å andra sidan den åskådning, som anser våldet och makten berättigade och helgade, så snart de tagas i klassintressets tjänst, höra utan tvivel till samma andliga familj, och det är sannerligen icke mycket att ge emellan på de två olika varieteterna. I varje fall är det klart, att man icke bekämpar sådana osunda riktningar och företeelser genom att vidmakthålla en princip, som bygger på just samma maktilosofiska system, som bolsjevismen själv, ja, som är själva moderorganisationen, skulle man kunna säga, av vilken bolsjevismen är endast en avläggare.

Nu kan det hända, att regeringen sitter inne med kännedom om en hel del saker, som en man i ledet icke vet av. Det skulle kunna tänkas, att här föreligga sådana omständigheter, som att man av utrikespolitiska skäl icke har fullt fri bestämmanderätt i det här avseendet, men får man döma efter vad för ögonen är, och såvitt jag kan fatta och förstå föreligga ingen reella skäl, varför vi skulle fortsätta att upprätthålla vårt militärsystem. Jag anser, att vi skulle avrusta alldeles oberoende av hur man gör runt omkring oss. Menar man att upprätthållandet av vårt försvar skulle innebära en styrka.

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)*

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

då det gäller att visa respekt för våra önskningsar i det förestående fredsverket, så måste jag bekänna att det tror jag verkligen icke. Jag tror tvärtom. Läget är sådant, att där ute i världen kämpa nu två riktningar, den gamla imperialistiska å ena sidan och de pacifistiska, Wilson-idéerna, å den andra sidan; jag tror, att, att om Sverige verkligen skulle vilja göra en kraftig insats för segern för den senare riktningen, som vi alla vilja skall segra, så vore det den insatsen, att Sverige gick före som ett exempel, gick före på *avrustningens* väg. Folket står nu under bannet av det gamla systemet; man liksom står och väntar, ingen törs börja, alla mena, att, så länge icke hela det gamla systemet är fullständigt borta, så länge våga vi icke heller övengiva det. Det föreligger en fara, synes det mig, att man på det viset rent automatiskt kommer tillbaka till det gamla kapprustnings-systemet. Jag tror däremot, att, om en stat, låt vara en liten stat sådan som vår, skulle uttala och proklamera den grundsatsen, att vi kasta alla dessa våldsmedel å sido, vi våga bygga vår nationella tillvaro uteslutande på rättsidens egen inneboende och allt övervinnande segerkraft, jag tror det skulle ge en stöt framåt för dessa pacifistiska riktningar ute i världen, det skulle vara ett handtag åt den sidan, som sannerligen kunde vara värdefullt nog just under dessa dagar. Vad nationernas förbund angår och den exekutiva makt, som skulle stå bakom detta, så är jag naturligtvis på det klara med att vi i Sverige få göra den insats som fordras av oss. Men jag tar för alldeles avgjort, att det kan i varje fall icke bli något, som närmelsevis liknar det militärväsen vi nu ha. Jag anser uteslutet, att vår insats blir sådan, att den kan byggas på den allmänna värnplikts grund. Man får säkert lov att organisera något alldeles nytt ändå, och då anser jag, att man kan lämna detta nya å sido, tills det blir klart, i vilken mån och i vilken utsträckning en sådan polismakt fordras för vårt vidkommande.

För min personliga del bekänner jag mig alltså till avrustnings-programmet. Jag anser, att Sverige bör avrusta så fort som det över huvud taget är möjligt av tekniska, praktiska och konstitutionella skäl. Jag har också den glada förvissningen, att svenska folket skall i varje fall inom en icke alltför långt avlägsen framtid, när det får tillfälle att uttala sin mening, göra detta på ett sådant sätt, att denna avrustning kommer till stånd.

Vad de olika detaljfrågorna beträffar och angående vad som närmast förestår, skall jag icke ingå därpå. Jag har bara velat tillkännage i mycket kort sammanfattning min allmänna syn på hela försvarsfrågan sådan den nu föreligger.

Herr Kristensson: Herr Vännerström ville konstruera fram en skillnad i uppfattning mellan herrar Branting och Hansson ur deras anföranden. Jag lyssnade för min del uppmärksamt på vad mina ärade partivänner därvidlag yttrade. Jag kan icke finna annat, än att grundtonen i dessa anföranden var densamma, om än en viss nyansering i tonfallen kunde förmärkas. Såvitt jag kunde uppfatta, framgick det ganska tydligt, att båda talarna icke kände sig fullt till-

fredsställda med den förklaring, som hans excellens herr statsministern nyss lämnat.

Jag har för min del begärt ordet för att understryka denna synpunkt. Jag kan för min del icke finna annat, än att en övergång från det nuvarande systemet måste ske i betydligt raskare takt, än som tycks framgå av statsministerns anförande. Jag kan icke finna annat, än att i denna kommuniké verkligen var rent för mycket liberala inslag, för mycket vacklande hit och dit, för liten hänsyn till de synpunkter, som verkligen göra sig gällande ute bland de stora breda folklagren, som nu om tisdag för första gången få den hela och fulla medborgarrätten här i detta land. Jag medger dock att genom de kompletterande förklaringar, som av de båda fackministrarna här lämnats, har det allmänna infrycket blivit betydligt bättre. Men det synes, som om här råder en ganska stor oklarhet över vissa ganska viktiga saker. Det synes, som om det skulle vara möjligt för regeringen att icke behöva blott vänta på och se till resultatet av denna allmänna fredskongress, utan att det vore möjligt för regeringen att redan nu omedelbart vidtaga åtgärder för en massa reformer, som icke behöva ha nödvändigt sammanhang med avvecklingen eller nedskrivningen av vårt försvarssystem i dess helhet. Jag skall tillåta mig att nu påpeka ett par synpunkter.

Kan icke regeringen t. ex. underlåta att till nästa riksdag framkomma med ett miljonanslag till den frivilliga skytterörelsen, kan icke tiden vara inne att från nästa års budget indraga den posten?

Vidare skulle jag vilja fråga herr sjöministern, huruvida han är beredd på att vidtaga eller redan vidtagit åtgärder för att exempelvis de båda F-båtarna, som lägga ofullbordade å varven i Göteborg och Stockholm, skulle kunna ombyggas till handels- och passagerarefartyg och eventuellt insätas, såsom förslag varit uppe i den allmänna diskussionen på passagerararouter till England, som vi behöva fortast möjligt få till stånd, och huruvida det icke vore ändamålsenligt att redan nu sätta i gång med denna detalj. Det förefaller mig, att detta absolut icke borde stå i strängt beroende av det program, som den stora kommissionen i dess helhet måste upprätta.

Vidare synes det, som om man borde vara färdig att till nästa riksdag komma in med förslag om en fullständig avveckling av de fortsatta kasernbyggena, ifråga om vilka riksdagen beviljat 7 miljoner och 11 miljoner och 5 miljoner hit och dit på olika punkter, och beträffande vilka man icke på alla ställen kommit så långt som på vissa platser i Norrland där det blott fattas takläggning, utan där där man tvär om knappast mer än påbegynt dem eller icke börjat dem alls, så att det blir ett riksdagens beslut på saken, att man icke skall fortsätta längre på den vägen och icke bara ett eventuellt beslut av regeringen.

Det förefaller mig vidare, som om man kunde vara med om att redan till nästa riksdag framlägga för riksdagen till avgörande, att 1918 års årsklass icke skall behöva någonsin inkallas för fullgörande av den allmänna värnplikten. När borde vi kunna taga ett sådant steg vid nästa riksdag. Vi ha ju i alla fall, därest nu icke mot all förmo-

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

den världskongressen skulle gå i den riktning, som vi här hoppas på, vi ha, säger jag, i alla fall i vårt land tillräckligt många årsklasser vapenövade för att möjliggöra vidmakthållandet av ett försvarssystem, även om icke 1918 och följande årsklasser under närmaste åren bliva inkallade, ifall nu verkligen ett försvarssystem i framtiden mot förmodan skulle komma att påläggas oss här.

Jag vill icke klandra regeringen, i likhet med vad herr Vennerström gjort, för att en sådan stor kommission skall tillsättas. Det är alldeles klart, att hela detta stora system med en budget på bortåt ett par hundra miljoner icke utan vidare kan avskrivras, utan att det måste ske en avveckling, och att det blir en massa delifrågor och dylikt, som därvid måste tagas under omprövning. Men jag hoppas, att denna kommission icke skall bli så mångårig och att det således icke skall dröja länge, innan vi kunna få se ett förslag från densamma.

Herr Vennerström kritiserade hela denna kommissions tillkomst. Jag vill då erinra att man från det hållet den ena dagen kritiserar vad man den andra dagen begär. Herr Fredrik Ström i första kammaren stod, om jag ej missminner mig, förra riksdagen och klandrade regeringen avsevärt, för att den ej tillsatt en sådan kommitté som då bebådades. Nu få vi höra från samma håll klander mot regeringen just för att den gör vad herr Ström i första kammaren begärde den gången. Då till vårt parti rikta's en förfrågan om vårt program i försvarsfrågan, så synes det mig, att man från det håll som jag tillhör med större fog kunde rikta en motfråga: vad vill man egentligen på det hållet, då man ena dagen klandrar regeringen för att den icke gör en sak, och den andra dagen klandrar regeringen för att den gör just samma sak?

Herr vice talmannen, som under herr Kristenssons anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härpå ordet till

Herr H a g e, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke låta ett uttalande av utskottets ordförande som blivit fällt här under debatten, stå oemotsagt. Detta uttalande innebar, att min reservation utgjorde endast ett slags försök att fortsätta den tidningspolemik, som man här fått se upprulla sig mellan olika militära, militär-medicinska och civila sakkunniga experter, ett försök alltså att föra in den polemiken i riksdagen.

För min del vill jag säga, att bakom min reservation ligger ingenting av det som herr ordföranden gjort gällande, och jag vill dessutom i det sammanhanget säga, att jag för min del icke haft något samspråk eller någon förbindelse med dessa personer, som ordföranden i utskottet synbarligen avser med sitt uttalande. Nej, mitt anförande och mitt yrkande i denna fråga utgår från just konstaterandet av denna oerhörda skandal — ja, jag vågar säga skandal — som bestått i regeringens beslut om inkallandet av värnpliktiga nu i år delvis mot de medicinska myndigheternas avrådande, vilket, som bekant, ledde till den massa av dödsoffer som blev resultatet av inkallelserna. Man måste väl ändå säga det, att när något sådant kan inträffa, när så många människoliv förröts just för att den

militära sakkunskapen fått vara bestämmande mot den civil-medicinska sakkunskapen, då har man anledning från riksdagens sida att, då saken kan komma upp åter igen, säga till en regering, även om det är en vänsterregering, som en stor del av denna kammars ledamöter har förtroende för, att man bör noga syna denna sak i sömmarna och verkligen taga större hänsyn till den civila sakkunskapen i frågan. För min del vet jag visserligen, att just framförandet av sådana synpunkter ses med mycket oblidat ögon av regeringspartiernas medlemmar. Jag vet t. ex. från riksdagsutskottets behandling, hursom då denna promemoria, som jag namnt här i min reservation, kom till utskottet, så ville man icke ta hänsyn därtill, man ville icke ta upp frågan i utskottet. För min del lyckades jag rent av som en nåd att få frågan uppskjuten en dag, för att man skulle få se på saken, och sedan blev saken avgjord. Jag föreställer mig alltså, a. t. även från de riksdagsmän som utgöra ett parlamentariskt underlag för regeringen, så har man anledning att verkligen se till, att, då frågorna skola avgöras, de också bliva avgjorda efter sakskalet, så att man icke under alla förhållanden endast har att slå vakt omkring en regering, hur den regeringen än betar sig.

Jag vill för min del i detta sammanhang säga, att sedan denna reservation blivit synlig i tryck, ha till mig kommit även liberaler och taokat mig för att jag fört fram den promemoria, som återfinnes i reservationen.

Med anledning av vad herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet yttrade, vill jag säga, att jag mycket väl vet och känner till, att det existerar en sådan institution med representanter för den civila sakkunskapen på läkarevetenskapens område. Men jag vill dock säga, att just de representanterna och den sidan ha icke fått tillbörligt göra sig gällande vid det slutliga avgörandet av dessa frågor. Jag har därför för min del fortfarande anledning att göra det yrkande, som jag gjort. Naturligtvis innebär ett sådant yrkande som detta, att det dock fortfarande skall vara regeringen, som rent formellt avgör dessa frågor. Men det bör, som sagt, vid deras avgörande tagas mycket stor hänsyn just till de civila medicinska auktoriteternas uppfattning, därför att på den ena sidan ser man säkerligen på ett mera förstående sätt på betydelsen av att bevara folkhälsan, under det att man däremot på den andra sidan i mycket stor utsträckning ser saken ur militär synpunkt, ur synpunkten av att man icke bör vanvårda materielen. Det är naturligtvis ur den synpunkten, som man många gånger på militärt håll bedömt denna fråga. Men därvidlag instämmer jag för min del i vad som uttalats i promemorian, där det göres gällande, att den levande materielen — folket — är dyrbarare och att det är viktigare att bevara den än att bevara den döda materielen.

Jag skulle kunna inskränka mig till detta, men jag vill i detta sammanhang också säga några ord med anledning av ett yttrande av herr Per Albin Hansson. Han gjorde gällande, att man icke kunde uppfatta statsministerns yttrande på sådant sätt, att resultatet rent av skulle kunna tänkas bli en *ökning* av militärbördorna. Han

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 15. 3

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)*

Ang. tillägg
till § 2
mom. 4 värn-
pliktslagen.

(Forts.)

gjorde detta gällande på det skälet, att statsministern förklarade, att han ansåg, att de nuvarande bördorna äro all för betungande. Och redan den omständigheten utgjorde alltså, menade herr Albin Hansson, ett bevis för, att man på grundvalen av detta uttalande aldrig någonsin kan tänkas komma fram till att bördorna skulle kunna ökas. Ja, mina herrar, men det var precis likadant 1912, när försvarsberedningarna tillsattes. Samma uttalanden kommo då fram. Också då uttalades i allmänhet å vänstersidan, att militärbördorna voro alltför betungande. Men vad blev resultatet? Blev det minskning i bördorna? Nej, det blev ökning i bördorna som resultat av det direktiv, på vilket, kan man säga, försvarsberedningarna tillsattes 1912. För övrigt vill jag säga, att jag har för min del all anledning att vara en Tomas, när det gäller de här frågorna. I likhet med berörde, mycket världsbekante apostel, måste jag säga, att jag tror inte, *innan jag ser hålen efter spikarna*. Såsom för- mildrande omständighet för min klenroghet vill jag anföra den omständigheten, att jag 1914 satt som suppleant i försvarsutskottet. Jag har alltså en smula anledning att yttra mig med mycken klenroghet om vad som möjligen kan framgå av det här uttalandet. Helst skulle jag naturligtvis se, att det verkligen bleve *avrustning*. Men även om det endast blir en *nedläggning*, så skall jag öppet och ärligt bekänna, att också det skulle överglänsa mina djärvaste förväningar med avseende på resultatet av de två nuvarande blockpartiernas arbete i militärfrågan.

Vidare anförde:

Herr Olofsson: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att tacka herr krigsministern för det svar, han gav mig, om jag också inte kan vara belåten med innehållet i detta svar.

Jag tror till en början, att herr krigsministern något missuppfattade vad jag sade. Jag sade inte, att det var några grunder lagda för dessa kaserner, utan jag sade, att grunder lagts till några ytterligare förrådsmagasin. Ett är redan byggt, och tre grunder till äro lagda. Men vad beträffar kasernerna, så är ingenting påbörjat. Herr krigsministern tycktes emellertid ha fattat mig så, som om jag sagt, att även byggandet av dem påbörjats.

Herr krigsministern sade, att även om man fullföljer byggandet av detta havremagasin — han nämnde ett i Östersund, under det att jag talade om sådana magasin vid flera norrländska regementen — och det sedan icke behöver användas för det speciella ändamål, vartill det är avsett, så kan man dock i framtiden utnyttja det genom att använda det såsom lagermagasin för civilt bruk. Jag vill då säga, att under sådana förhållanden kan det väl ändå icke var klok hushållning att med de oerhörda kostnader, som nu råda, uppföra dessa byggnader. Nog skola vi väl ändå hoppas, att vi kunna komma till helt andra prisförhållanden än de nuvarande. Det är heller icke sagt, att dessa magasin ligga så,

centralt och bra till för tillgodoseende av ett sådant civilt ändamål, som för det speciella ändamål, vartill de ursprungligen avsetts.

Ja, det har ju redan ordats mycket i denna fråga, och jag skall icke vidare upptaga tiden. Men nog skulle också jag, liksom flera andra talare, ha önskat, att det yttrande, som vi fått höra från herr statsministern i denna fråga, gått vida längre, än det gjorde.

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Jag hoppas, att riksdagen genom ett bifall till utskottets förslag, kompletterat med herr Hages reservation, skall ge Kungl. Maj:t den befogenhet, som Kungl. Maj:t har begärt. Men när Kungl. Maj:t har fått denna befogenhet, så hoppas jag, att han även använder den bättre än den befogenhet, som han har haft att inom detta års ram uppskjuta militärövningarna.

Det är särskilt en inkallelse, som är mycket tragisk, nämligen vid flottans station i Karlskrona. Första veckan i november inkallades där, efter vad jag hört av en representant därifrån, 500 värnpliktiga. Av dessa ha ett 60-tal avlidit i spanska sjukan, d. v. s. var åttonde eller var nionde man. Det är ju oerhört. Och den tystnad, den generade tystnad, som huvudstadspressen iakttar till detta, är, synes det mig, brottslig. Den står icke alls i överensstämmelse med pressens uppgift att vara nyhetsförmedlare. Om det hade suttit en högerregering vid detta tillfälle, så är jag övertygad, att de liberala och högersocialistiska tidningarna skulle ha skrikit i himmelens sky över det brottsliga i ett sådant förfarande. Men nu tiger man snällt och håller regeringen om ryggen.

Herr sjöministern lät mycket förvånad över att det finns värnpliktiga, som inte vilja resa hem igen, om de också få det, sedan de kommit in. Men det är ingenting att förvåna sig över. Herr sjöministern borde verkligen känna till de levnadsvillkor, under vilka sjöfolket lever, och han skulle då icke behöva uttrycka sin förvåning över detta. Det är på det sättet, att sjöfolk för att kunna rycka in på en bestämd dag till sin rekrytövning äro tvungna att ordna för sig några veckor eller någon månad i förväg, många gånger flera månader. För dem passar det icke alltid att sluta arbeta dagen förut och så resa ned, utan de måste gå lediga en månad eller mera före inryckningen. Detta medför, att de bli utblottade. Sedan kommer kronisk arbetslöshet inom sjömanskåren varje vinter. När de då ha att välja emellan att gå och svälta i hamnstäderna eller att vara i Karlskrona, så är det ju icke att förvåna sig över att de välja det senare.

Regeringen har, synes det mig, först genom inkallelserna till Boden, Östersund, Västerås och ett otal andra platser och sedan genom hemförlovningarna lyckats sprida epidemien till varje hörn av landet, någonting som hade kunnat undvikas, om man hade sett resultatet på en eller två platser och sedan tagit lärdom och uppskjutit militärövningarna. Nu har man icke gjort det, och resultatet har blivit sådant, som herrarna se.

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)*

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

Herr V innerström: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet Nilson replikerade mitt yttrande om befästningarna och sade, att han icke kände till några befästningar vid de norrlandiska älvarna. Och han tillade, att den person, som lämnat dessa uppgifter, hade skurit till åtskilligt i växten. Nej, herr statsråd, så lat, kommer man icke iiran saken. Vad vederhäftigheten beträffar, så är den person, som lämnat dessa uppgifter, minst lika vedernäfftig härvidlag som en krigsminister, till och med av det vederhäftiga slag, som herr Nilson för sin del representerar. Jag ber att få uppläsa en del av det brev jag fått: »Saken är den, att det håller på att byggas någon sorts »fästningar» vid järnvägsbroarna. Det uppföres på var sin sida av älvsstranden i närheten av broarna små hus av betong, försedda med skottgluggar för gevärspipor runt om. Vid Faxälven — vid järnvägsbron intill Långsele — bygges ett dylikt hus på var sin ända av bron. Kostnadsförslaget för husen vid Faxälven är beräknat till 103,000 kronor. Således en rätt anseelig summa. Vid Forsmobron hålla de på att uppföra tre dylika hus. Skall visst bli fyra där. Kostnaden där blir säkert minst dubbla summan av kostnadsförslaget vid Faxälven. Förmodligen är det meningen att uppföra dylika fullkomligt betydelselösa byggnader vid alla järnvägsbroar. Det har byggts åtskilliga och är under byggnad sådana norrut, enligt vad jag förspott.» Jag tror, att det efter detta blir något svårt för herr krigsministern att bara med en så där tämligen nonchalant sats i förbifarten avvisa, att för vårt folk absolut onödiga byggnader ändå uppföras i dessa dagar uppe efter de norrlandiska älvarna.

Herr statsrådet Palmstierna yttrade, att jag inte hade rätt att kräva från regeringen en utfästelse i fråga om inställandet av värnpliktsövningarna. Nej, jag vet mycket väl, att det är riksdagen, som beslutar. Men jag vet på samma gång, att jag har den rätten att av regeringen kräva, visserligen icke en utfästelse om att den skall genomföra inställandet, men en utfästelse om att den till nästa års riksdag framlägger förslag om att fullständigt inställa de militära övningarna. Jag har så mycket större skäl att göra en sådan hemställan, som regeringen vid urtiman, som bekant, inte djärvdes framställa det kravet, utan endast begärde rättighet att uppskjuta men icke rättighet att inställa alla värnpliktsövningar, som kunde komma i fråga.

Herr statsrådet var även inne på frågan om kasernerna och uttalade, att kommissionen skulle få i uppdrag att föreslå ett eventuellt inställande av kasernbyggandet och hur denna sak sedan skall ordnas. Ja, det förstår jag, ty kommissionen skall väl ha någon uppgift att fylla. Men vad jag vill, och vari min ställning strider mot herr Palmstiernas, det är, att jag hävdar, att regeringen redan i början av nästa riksdag, när den framlägger statsverkspropositionen, bör kräva av riksdagen ett beslut därom, att man fullständigt inställer allt sådant byggande, inställer fullföljandet av alla gamla beslut, ända till dess kommissionen har trätt i funktion

och framlagt planen för hur dessa byggnader sedan skola kunna användas för civila ändamål.

Herr Kristensson i Göteborg efterlyste det vänstersocialistiska programmet i vad det gäller utredning om rustningsväsendets avskrivning. Han sade, att vänstersocialisterna äro tämligen flyktiga av sig — de kräva ena dagen en utredning om avveckling, de kräva en kommission, men när de andra dagen lå en kommission, angripa de regeringen just därför att den tillsatt en sådan. Jag förvånar mig öfver, att herr Kristensson hade sina hörselorgan så fullkomligt felkopplade, när jag höll mitt anförande i frågan. Jag har — märk väl — visst icke klandrat regeringen, därför att den tillsatt en kommission, utan jag sade, att felet var, att den velat ge kommissionen bundet mandat. Denna skulle endast ha rätt att handlägga frågor, som regeringen hänsköte till densamma, men jag vill i stället, att kommissionen skall få fullkomlig frihet att föreslå avskrivning av hela militärväsendet. Och denna tanke, som jag hävdade till protokollet, överensstämmer just med de motioner, som vi förut framlagt om principiellt beslut rörande avrustningen och sedan utredning om hur avvecklingen av militärförsvaret skall ske. När alltså herr Kristenssons hörselorgan fungerade så dåligt beträffande den frågan, så får jag ärligt bekänna, att jag icke hyser stor respekt för hans omdömesgillhet, då han uttalade sig om vad herr Branting och herr Hansson sagt, när de kommo till olika ståndpunkt rörande militärovningsrnas inställande.

Vad sedan beträffar det herr Wikström i Skellefteå från sin speciellt norrlandsliberala, något monomana och barnsligt antibolsjevistiska synpunkt framfört, anser jag, att detta lämpligen bör avföras från den sakliga argumentationen. Det är andra gången, som man på tal om militärväsendet och spanska sjukan dinglar iväg öfver till Ryssland och debatterar, hur det står till med den bolsjevistiska tankegången. Först var det herr Branting, som berörde den frågan, och nu gick herr Wikström i hans fotspår, men spåren förskräcka, vare sig det är herr Branting eller herr Wikström, som trampar upp dem. När herr Wikström talar om ryska faran, så är det glädjande, att det i nådens år 1918 står upp en ny Sven Hedin och varnar för ryska faran, men jag hoppas, att denne nye Sven Hedin skall bli lika sannspådd som den gamle, vilken i de här dagarna är dömd till en påfallande tystnad. Herr Wikström talar om, att vi vilja ha minoritetsdiktatur och icke avvärning. Hur i all rimlighets namn kan man komma med ett sådant påstående efter det inlägg jag hade och där jag å gruppens vägnar, som står enhällig i denna fråga, hävdade den rena avvärningen: ner med varje vapen! Hur kan man komma med något sådant, som att vi icke vilja taga ner vapnen utan med stöd av bajonetterna införa en våldsdiktatur? Jag ber verkligen en gång för alla få visa tillbaka detta tal, som kommer fram jämt och ständigt, när vi hävda en ren avvärning — ner med varje vapen! Då vår riksdagsgrupp har den ställningen, bör det i sanningens namn icke förekomma sådant tal, som herr Wikström här framförde.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 väru-
pliktslagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktolagen.
(Forts.)

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Herr vice talman! Jag ber att få taga upp ett par spörsmål till besvarande.

Först vill jag vända mig mot herr Lövgren i Nyborg, som berörde frågan om vissa inkallelser vid flottan. Jag vill säga, att intet av de ärenden, som jag under de senaste månaderna haft att handlägga, från min sida varit föremål för så mycken uppmärksamhet, som detta, där jag känt alla de svårigheter, som härmed varit förenade.

Det var alltså vid tiden omkring den 1 november, som olika kategorier av värnpliktiga skulle inkallas. Beträffande de värnpliktiga, som skulle in i vid kustfästningarna, gavs omedelbart uppskov. Vad angår den allmänna tjänsten vid flottan utgöra hithörande värnpliktiga ett alldeles särskilt slag. Jag vet icke, om den ärade norrlänningen känner till det. Det är sjömän, som irra omkring på världens olika hav och följaktligen näppeligen kunna nås av en order. De lägga sitt arbete så, att de skola komma till en viss tidpunkt, men en hel del av dem komma i själva verket icke då, utan beträffande denna kategori kan det dröja veckor, innan de komma in. Detta bevisar, vilka svårigheter det är för dem att anpassa sina förhållanden efter ett visst datum och för myndigheterna att få tag i dem. Härtill kommer, att detta är folk, som har däckat till sin vistelseort. flertalet av dem ha icke något hem inom landet, de ha icke något arbete här, utan de ha sin tillvaro helt och hållet på sjön. Man skulle då kunna säga — och detta var föremål för mycket ingående utredning — att det rent av vore obilligt gent emot dessa, som komma tillbaka till landet och ängenting veta om, att icke låta dem komma till kasernen och få fullgöra sin tjänstgöring. Herr Lövgren borde ha hört av de siffror, som jag läste upp, att det beträffande Karlskrona station av de 200 värnpliktiga, som regeringen beslutat permittera, var 102, som anmälde sig till permission, medan det i Stockholm blev 53 av 150. Härtill kommer, att det vid den tiden nere i Karlskrona icke fanns någon spansk sjuka att tala om. Så kunna vi icke komma ifrån, att det icke gick att slopa hela värnplikten, därför att vi måste taga upp minor, för att sjöfarten skulle kunna fortgå. Minor voro utlagda av tyskarna i södra Öresund och på annat håll. Hela västkusten låg över mig med framställningar, att man skulle röja upp farleden ända till Skagen för sillfiskets skull. Det måste finnas folk för det, och man måste ha fartyg för bevakningen. Det är främmande örlogsfartyg, som slå omkring de svenska territorialvattnen, fast det icke nämns någonting härom i tidningspressen. Jag skulle ingenting högre önska än att draga in all denna bevakning, men den måste upprätthållas. Emellertid vill jag säga, att det icke är något tvivel om, att man ej från regeringens sida vill göra allt för att icke ha folk och fartyg ute onödigtvis.

Herr statsministern har redan framhållit, att man vid inkallelserna till sjötjänsten varit hänsyn dels till västkustfisket och dels till den omständigheten, att svenska sjukan ännu icke är hävd. Beträffande inkallelserna till fästningstjänsten, som skall börja den 1 februari,

förfares på samma sätt. Ifråga om spanska sjukan har man kunnat konstatera en nyckfullhet, som är rent av oförklarlig. I Karlskrona synes ha uppträtt en bacill med kraftig virulens, men beträffande Stockholm och Göteborg har det varit på helt annat sätt. Om det gällt soliga, hygieniskt och bra inredda kaserner, har sjukdomen kunnat anståla svåra härjningar bland manskapet, men värnpliktiga, som legat hoppackade på fartyg, kunna ha blivit mycket lindrigt drabbade av sjukdomen. Över huvud har den uppträtt på sådant sätt, att det är ganska svårt att få någon rätsida på saken. Men naturligtvis har jag hela tiden samarbetat intimt med de medicinska myndigheterna beträffande denna angelägenhet.

Ang. tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen.
(Forts.)

Herr Kristensson har redan i egenskap av statsrevisor haft tillfälle att skriva några ord om de s. k. F-båtarna, och jag vill säga, att denna fråga naturligtvis, sedan marinförvaltningen fått i uppdrag att yttra sig däröver, kommer att föreläggas den kommission, som här nu blivit bebådad av statsministern. Således även den saken kommer givetvis dit, men jag vill för min del endast säga, att hela denna fråga är alldeles uomordentligt invecklad. Här har den populärt framställt så, att man skulle göra F-båtarna till passagerarfartyg, och detta förslag har gått genom en stor del av tidningspressen. Jag vill icke på något sätt föregripa utredningen, vilken givetvis kan ge resultat, som vi i detta ögonblick icke kunna säga, men jag ställer mig ytterst tveksam, huruvida det verkligen kan bli tekniskt och ekonomiskt möjligt att så förfara, som här angivits, tekniskt därför att metacenterhöjden å dessa fartyg kommer att undergå så betydande förändringar, att sjövärdigheten under vissa situationer blir rätt problematisk, vartill kommer, att driftkostnaderna bli betydande på grund av den kolkonsumtion, som sådana fartyg med sina maskiner och hjälpmaskiner, avsedda för krigsbruk, komma att draga. Frågan är icke a priori avgjord, och civila fackmän, som jag resonerat med, ha även ställt sig tveksamma till frågan, om det är ekonomiskt möjligt att genomföra den föreslagna förändringen.

Detta är den ena sidan av saken. Se vi till, hur frågan ligger för övrigt, finner man, att det är 2 1/2 miljoner kr. i enskilda donationsmedel, som ställts till förfogande för fartygens byggande. Om vi fortsätta bygget, kan det befaras, att det blir mycket dyrt. Begerer man om fartygen, blir det också betydande kostnader. Beträffande frakterna för pansarplåten, som är tillverkad i Amerika, är det ävenledes trassel och svårigheter, och dessutom är hela spörsmålet om fartygens fortsatta byggande föremål för tvist mellan respektive bolag och marinförvaltningen. Detta är, som kammarens ledamöter torde finna, ett i hög grad invecklat spörsmål, som nu föreligger, men jag hyser en livlig förhoppning, att den kommission, som får detta ärende till sig remitterat, snabbt skall utreda frågan och till Konungl. Maj:ts inkomma med de förslag, som kunna föranledas av åtskilliga rent rättsliga spörsmål, vilka måste bli föremål för utredning.

Så ett par ord ytterligare till herr Vennerström beträffande

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

kommissionen. Jag tror mig kunna försäkra honom, att när regeringen vill lägga stora och betydelsefulla spörsmål för en kommission, spörsmål av den beskaffenhet, som just äro berörda i kammarrens debatt, ligger det i regeringens intresse att icke föregripa denna kommissions möjlighet att komma till sådana resultat, som kunna bli vägledande för regeringen själf beträffande de angelägenheter, som bli remitterade till kommissionen. Det ligger i sakens natur, att när det bebådas en kommission, såsom här skett, kommer regeringen att värna om densamma så, att den har möjlighet att utföra sitt arbete och att icke det blivande resultatet på något sätt föregripes.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Nilson: Herr talman! Jag ber att få uttala min erkänsla till herr Vennerström för att han reducerade fästningsbyggena vid Faxälven och Ängermanälven till små hus av betong vid Forsmobron och bron över Faxälven. Det förhåller sig rörande denna sak så, att det därstädes har funnits blockhusbyggnader av trä, och det hela innebär således ett utbyte av dessa mot betongbyggnader. Beslut om dessa blockhusbyggnader fattades, jag kan icke säga vilket år, men jag antar, att det var 1914 eller 1915.

Det kunde visserligen vara mera att tillägga i anledning av vad under denna debatt förekommit, men jag vill inskränka mig till att med instämmande i vad herr Hage yttrat, att det mänskliga materialet är mera värt än det döda. Uttala att detta dock ej får föranleda vanvård av det döda materialet. I detta sammanhang bör uttalas att det ej är uteslutet, att det mänskliga materialet, d. v. s. de värnpliktiga, understundom kunna anse sig få bättre vård å ett militärsjukhus, än om de ligga hemma i sina bostäder. Jag skall meddela ett konkret fall, då så var händelsen.

Jag besökte vid ett tillfälle för kort tid sedan ett av våra militärsjukhus. Där träffade jag en värnpliktig, som var intagen på sjukhuset. Han var sjuk i anledning av spanska sjukan. Han meddelade mig då — som också framgick av de upplysningar, som vunnos genom sjukhusjournalen — att han var sjuk när han kom in. Han hade 39 $\frac{1}{2}$ graders feber och hade varit sjuk hela veckan. Då frågade jag honom: Varför gav ni er i väg hit under sådana förhållanden? — Ja. svarade han. jag ansåg det vara min plikt. — Jag skattar högt, sade jag, eder pliktänsla, men så ligger icke saken; er inskrivningsbok säger, att är ni sjuk, så utgör det laga förfall, och då får ni utebli. — Då svarade han mig: Ja, det må vara så, men jag var sjuk, och det var väl icke farligare att resa hit, än om jag skulle ha farit till ett civilt sjukhus: här har jag fått vård, varje dag har läkaren varit hos mig, och jag har haft sjuksköterska; hade jag varit hemma, så hade jag varit i avsaknad av allt detta. — Jag sade då till honom: Allt detta är sant och riktigt, och jag skall icke göra någon invändning däremot; men det är en omständighet, som ni icke

har aktat på, och det är, att då ni själv på detta sätt kommit i åtnjutande av en bättre vård, än som ni ansåg er kunna erhålla hemma, så kan det hända, att det är flera andra, som därigenom utsatts för fara. — Ja, sade han, det medger jag, att det har jag icke tänkt på.

Så, menar jag, kan understundom saken te sig från individens synpunkt, och därför kan det många gånger bli rätt svårt även för individen att kunna på ett rätt sätt avväga de enskilda fördelarna emot det allmännas bästa.

*Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.*

(Forts.)

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman! Den anmärkning, herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet gjorde, synes mig endast bekräfta vad jag i mitt yttrande sade. Det synes mig naturligt, att när regeringen så tidigt som i september och oktober såg, huru spanska sjukan härjade på lägerplats efter lägerplats och mycket lyckfullt, som sjöministern sade, då borde man ha undvikit att inkalla nya värnpliktiga. Jag känner ju själv till alla de där platserna nere i Karlskrona både skeppet »Stockholm» och de olika pansarbåtarna, och kasernerna, och jag vet, huru pass hygieniska de äro. Det förvånar mig icke alls, att spanska sjukan grep omkring sig så häftigt, ty den, som legat ombord t. ex. på »Stockholm» några månader, vet ju, att det är behov av att den utrangeras som uppehålls-ort för människor, då den icke alls kan användas som sådan. Och likadant är det med pansarbåtarna. Att packa in 300 till 400 människor på trossbottnarna på en pansarbåt är någonting onaturligt, och det måste ju sprida smitta i oerhört hög grad, om smitta finnes hos någon.

När herr statsrådet säger, att det var nödvändigt för minsvepningsarbetet att inkalla nya värnpliktiga, så vill jag inlägga en bestämd protest. Ty det är ju icke på det sättet, att rekryterna äro färdiga att tagas ut i sjötjänst med detsamma, utan de skola ju gå och stampa i fyra fem månader på mobiliseringskajen i Karlskrona, innan de äro färdiga att gå ut i sjötjänst och användas för minsvepning. Men dessutom är det ju så, att det stamanställda manskapet och skeppsgossekåren i Karlskrona mycket väl räcka till för att utföra allt det minsvepningsarbete och den bevakningstjänst, som är nödvändig. De värnpliktiga, som man nu inkallat, ha icke på något sätt gjort från eller till för de aktiva fartygens sjöduglighet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag, kompletterat med herr Hages reservation.

Herr Möller: Herr talman! Jag uppkallades av den indignation, med vilken herr Vennerström tillbakavisade en anmärkning av herr Vikström beträffande den ställning det vänstersocialistiska partiet intager i militärfrågan. Jag må säga, att den indignationen borde snarare rikta sig åt ett annat håll. Ty det är lätt att konstatera, att från det vänstersocialistiska partiets sida i denna sak drives ett dubbelspel, som tager sig det uttrycket, att riksdagsgruppen här går fram utan någon tvekan på avvärningens linjer under protester mot all våldsdiktatur, som det heter, men att ledningen, som icke ligger i

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
pliktslagen.
(Forts.)

riksdagen, utan utanför riksdagsgruppen, av samma vänstersocialistiska parti utsände för knappast en månad sedan ett stort manifest till Sveriges folk, i vilket imitationen av ryska ting var så uppenbar, att varje människa frågade sig, vad det var för slags sunt förnuft, som i vårt land stod bakom utfärdandet av ett sådant manifest. Och sedan kommer den offentligt upprepade förklaring i detta partis huvudorgan, att detta manifest med *tacksamt erkännande* lagts till handlingarna av ett sammanträdande representantskap och riksdagsgruppen. Jag må för min del säga, att dessa motsägelser åligger det visserligen det vänstersocialistiska partiet att uppgöra inbördes, men jag bestrider, att här är klara färger och att här är rent spel.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Herr Lövgren säger, att det är alldeles oriktigt av statsrådet att säga, att de som nu komma in här behövas för minsvepning, ty de äro alldeles omöjliga att använda för minsvepningsverksamhet. Jag har heller aldrig sagt, att de skola användas för minsvepningsarbete *omedelbart*. Men torped- och minredskapsfolk utbildas på ganska kort tid, och de måste behållas under månader efteråt, ty vi skola komma ihåg, att vi måste väl hålla på med minsvepning ganska långt in på året 1919. Om man icke nu skulle inkalla nytt folk, så kommer man alltså till det resultatet, att de *gamla* skulle kvarhållas i tjänst utöver sin tid, och det har jag verkligen icke lust med.

Herr Wikström: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att säga ett par ord till herr Vennerström. Nu, sedan herr Möller haft ordet, skulle jag kunna avstå, men jag skall i alla fall begagna mig av det.

Jag har hört, att medan jag var ute har herr Vennerström varit uppe och protesterat och känt sig illa berörd av vad jag nämnde om bolschevismen. Jag har påpekat det faktum, att från rustningsivrande håll har numera bolschevismen inträtt som den föregivna faran, mot vilken vi måste rusta oss, och jag ansåg mig böra i detta sammanhang upplaga den faran. Jag anser för min del att den faran icke alls kan ses på det sätt man ser den på detta håll. Men jag underströk särskilt att jag med »bolsjeviker» i detta sammanhang avsåg endast en politisk grupp, en riktning, som principiellt godtar våldet som medel för en minoritet att genomföra en viss samhällsordning mot majoriteten inom folket, med våld, om så erfordras. Jag underströk detta, därför att jag med flit ville undvika att räkna in vårt vänstersocialistiska parti bland bolschevikerna, ty för mig är det ytterst oklart, huru detta parti står till bolschevismen, om den rent bolschevistiska uppfattningen hyllas av partiets ordförande herr Vennerström, om det är riksdagsgruppens ståndpunkt och egentligen huru partiet står. Dess huvudorgan är alldeles uppenbart en ren och klar talesman för denna bolschevism. Men herr Vennerströms organ och en hel del andra halta liksom på bägge benen, och man får egentligen aldrig fram, hurudan ställningen är. Emellertid, trots att jag underströk detta, kände sig herr Vennerström träffad och lär ha bestraffat mig,

och jag antager jag får taga detta som bevis för, att han också bekänner sig till den här riktningen, som jag nu särskilt nämnde. Det kan ju vara gott att veta för framtiden.

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
plikslagen.

(Forts.)

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Herr Wikström sade, att jag haltade på bägge benen och att det förhållandet, att jag fann mig nödsakad inlägga en protest mot herr Wikström, var ett psykologiskt bevis därpå, att jag skulle rent av gilla bolsjevismen eller den här våldsdiktaturen. Innan herr Wikström slungar ut sådana där insinuationer, borde herr Wikström bemöda sig om den första förut-sättningen för all bevisföring att prestera verkliga fakta. Tag fram ett enda yttrande av mig, en enda rad skriven av mig, som kan visa, att jag någonsin det minsta ha svävat på målet eller uttalat mig för någon våldsam minoritetsdiktatur! När herr Wikström gjort det, men icke förr, har herr Wikström rätt att komma med ett sådant yttrande.

Sedan till herr Möller. Jag tycker, att hela denna debatt är tämligen sorglustig. Att man skall komma in på sådana saker, som icke alls höra hit, borde egentligen tillkomma sådana fackmän på området som herr Norman i Läckeby och andra folkförbundstyper i den kända stilen. Men då herrarna gjort det, nödgas jag ändå till herr Möller rikta en liten replik. Herr Möller sade, att vi hade inom representantskapet för vårt parti med tacksamhet lagt till handlingarna det manifest, som utsänts och vilket som bekant gav stöten även till regeringens ståndpunktstagande i författningsfrågan. Det är mycket riktigt. Det lades med tacksamhet till handlingarna, och det godkändes, att ett sådant initiativ hade tagits. Men märk väl, herr Möller, att däri låg visst icke inbegripet gillande av eller att vi äro bundna av varje detalj i detta manifest, utan tvärtom låg däri, att vi förbehöllo oss fullkomligt fria händer. Och som även herr Möller väl vet, strök arbetsutskottet, representantskapet och riksdagsgruppen vid det sammanträdet den enda punkt, om vilken tvist kunde föreligga, nämligen upprättande av s. k. soldatråd. För att inte minsta tvekan skulle råda om vår ställning, beslöto vi utgallra just den punkten i den hemställan, som sedermera kom om samarbete med herr Möllers parti. Förresten vill jag även säga det, att även om man skulle uttala sig för upprättande av soldatråd, vilket jag icke vill göra så har man därmed icke gillat någon våldsdiktatur. Även herr Möllers goda kamrater i Tyskland, som där uppbära revolutionen, en Ebert och en Haase, märk väl, deras makt vilar dock på soldatråden. Och jag tror icke man kan säga, att de därför knäsat någon våldsam minoritetsdiktatur.

Jag vill säga, att vårt partis ställning är fullkomligt klar. Vårt parti har icke blott i gruppen utan på två kongresser hävdat ren avväpning på programmet utan minsta tvekan, och även om man i diskussionsinlägg från en eller annan medlem av partiet har sagt något annat, så innebär icke det på minsta sätt, att partiet frångått sin bestämda ståndpunkt.

För övrigt då herr Möller förde talan i detta fall, så vill jag uttala

Ang. tillägg
till § 27
mom. 4 värn-
plikslagen.
(Forts.)

min stora förvåning över att herr Möller är den, som axlar en sådan kapp. Ty det torde icke vara obekant för någon, att den som främst i ungdomsrörelsen och i det gamla partiet har verkat för att arbetarklassen skulle beväpna sig, att arbetarna skulle gå in i skytteföreningarna och där erövra vapnen och alltså bereda sig på att kunna föra en våldsamt kamp, den som fört denna agitation jämt och ständigt, är just herr Möller själv.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med det tillägg till motiveringen, som föreslagits av herr Hage; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Vidare föredrogos vart för sig andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35 med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 38, angående utförelse till Norge av ett parti socker utan erläggande av sockerskatt m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 32 med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införelse i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen, dels tre i anledning därav väckta motioner; och

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 31 angående nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved, dels ock två i anledning därav väckta motioner.

§ 8.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Söndagen den 15 december.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda andra särskilda utskottets utlåtanden n:r 7 och 11.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte inom riksdagen väckta motioner; och

memorial, nr 2, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.7 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
